

DISCUSSION PAPER

POLITICA DE
SECURITATE
NAȚIONALĂ A
REPUBLICII MOLDOVA:
PREMIZE PENTRU O
NOUĂ STRATEGIE

Coordonator:
Natalia ALBU

Autori:
Natalia ALBU
Valeriu MIJA
Elena MÂRZAC
Sanda SANDU

***POLITICA DE SECURITATE NAȚIONALĂ
A REPUBLICII MOLDOVA:
PREMISE PENTRU O NOUĂ STRATEGIE***

DISCUSSION PAPER

Autori:

Natalia ALBU, dr., conf. univ., AMFA, expertă în securitate

Valeriu MIJA, dr., lector universitar, ULIM, expert în securitate

Elena MÂRZAC, expertă în securitate

Sanda SANDU, expertă în politici de integritate, coordonatoare program, KAS Moldova

Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului **Supravegherea sectorului de securitate de către societatea civilă din Republica Moldova**, cu sprijinul financiar al Fundației Konrad Adenauer.

Formulările și viziuni exprimate în aceasta publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere sau politicile Fundației Konrad Adenauer. Toate drepturile sunt protejate. Conținutul publicației poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit fără acordul prealabil a autorilor.

CONȚINUT:

Abrevieri	4
Introducere	5
PARTEA I. Componente ale politicii de securitate națională a Republicii Moldova: cadrul actual și perspectiva revizuirii (Natalia ALBU)	7
<i>Politica de securitate națională a Republicii Moldova:</i>	
<i>premise de revizuire</i>	<i>7</i>
<i>Aspecte în elaborarea Strategiei de Securitate Națională: structura, mediul de securitate, stare de securitate</i>	<i>15</i>
PARTEA II. Factori de impact la adresa securității naționale a Republicii Moldova	22
<i>O nouă abordare a securității prin prisma politicilor de integritate și anticorupție la nivel național (Sanda SANDU)</i>	<i>22</i>
<i>Securitatea militară: de la starea de ambiguitate la strategii proactive și acțiuni preventive (Valeriu MIJA)</i>	<i>31</i>
<i>Influența factorilor externi și perspectiva comunicării strategice în asigurarea securității naționale (Elena MÂRZAC)</i>	<i>38</i>
În loc de concluzii: depășirea ambiguității și revigorarea acțiunilor	49
Surse relevante	51
Anexe	52

ABREVIERI

AAP	Agenția Achiziții Publice
ANI	Agenția Națională pentru Integritate
COVID-19	Coronavirus de tip nou COVID-19
CNA	Centrul Național Anticorupție
CPR	Centrul Român pentru Politici Europene
CSS	Consiliul Suprem de Securitate
DCBI	Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare
DCBI	Inițiativa Dezvoltării Capabilităților de Apărare
IPAP	Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO
NATO	Alianța Nord-Atlantică
ONG	Organizație nonguvernamentală
PfP NATO	Parteneriat pentru Pace cu NATO
PSAC	Politica de Securitate și Apărare Comună a Uniunii Europene
PSN	Politica de Securitate Națională
RSS	Reforma Sectorului de Securitate
SC	Societatea Civilă
SDR	Evaluarea Strategică a Apărării
SNA	Strategia Națională de Apărare
SSN	Strategia Securității Naționale
UE	Uniunea Europeană

INTRODUCERE

Trăim într-o perioadă complexă, cu schimbări majore, care afectează toate sferele existenței umane, atât la nivel global, cât și național. Pandemia COVID-19 a devenit catalizatorul, care a accelerat procesul de defalcare civilizațională și procesele de transformare pe scena globală, dar încă nu a format un conținut clar al acestor schimbări. Discuțiile privind adaptarea la *noua normalitate* nu identifică clar structura și conținutul acestei normalități. Plus, statele și alți actori globali, confruntându-se cu spectrul unei crize sistemice, trebuie să facă față pericolului prăbușirii modelelor de dezvoltare într-o lume globalizată și a interdependenței. La nivel național, țările simt o lipsă de idei privind strategia lor de dezvoltare, cel puțin pe termen mediu.

În acest context, nu putem neglija implicațiile multiple ale pandemiei asupra securității umane, totuși, în ultimii zece ani, dincolo de pandemie, au avut loc schimbări semnificative în economia globală, politică, precum și în dezvoltarea tehnologiei, care au schimbat în mod semnificativ atât spațiul concurenței, cât și spațiul confruntării interstatale. Realmente, pandemia a explorat vulnerabilitățile mediului de securitate fie global, fie regional, având implicații asupra stării de securitate a statelor, și a determinat statele să-și revadă politicile sale de securitate. Pe de o parte, statele și organizațiile de securitate adoptă strategii și planuri de acțiuni dintr-o perspectiva sectorială, de exemplu, în cadrul unui management în situație de criză sau de control al frontierei. Pe de altă parte, pericolele de până la pandemie nu au dispărut, dar din contra, s-au transformat ori s-au agravat, cum ar fi, de exemplu, situația din Ucraina sau actualitatea amenințărilor hibride în mediul regional de securitate, fapt ce determină statele să-și revadă conceptual strategiile de securitate din perspectiva *rezilienței* sau dezvoltării unei *culturi de securitate* la nivel național.

În acest cadru, Republica Moldova traversează o perioadă cu multiple riscuri și amenințări mai vechi sau mai noi, atât de ordin intern, cât și extern, precum existența unui conflict nerezolvat sau riscul de manifestare a unei agresiuni în regiune, ori existența elementelor specifice războiului hibrid. Criza generată de pandemia COVID-19 a avut implicații și asupra Republicii Moldova, în domeniul sănătății, în primul rând, dar nu în ultimul rând și asupra economiei, precum și asupra stării de securitate, în ansamblu. Dincolo de factorii menționați, nivelul stării de securitate a țării este determinat și de lipsa capacității de a diminua imaginea de *stat capturat* sau stat unde corupția prosperă și limitează asigurarea unui climat de securitate atât la nivel politic, cât și social. Conform sondajului de opinie care cercetează *percepția populației cu privire la sistemul de securitate și apărare a Republicii Moldova*, 72% din respondenți consideră *corupția* fiind cea mai mare preocupare sau amenințare internă la adresa securității Republicii Moldova sau cetățenilor țării¹. Mai mult, alături de dezideratul guvernării actuale, privind eliminarea corupției, se evidențiază și necesitatea creșterii sentimentului de *securitate/siguranță* la nivel de populație. Același sondaj constată că 52,5 % din respondenți nu se simt în siguranță atunci când este vorba despre *furturi bancare/ dispariția banilor din bănci*. Din această perspectivă, amintim că definiția cea mai simplă a securității stabilește că *securitatea este un sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol*, iar statele care se află în topul celor cu indicator ridicat al bunei

¹ Sondaj efectuat de CBS Axa în iulie 2021 în cadrul proiectului *Percepția populației cu privire la sistemul de securitate și apărare a Republicii Moldova*, finanțat de Black Sea Trust Fund și Konrad Adenauer Stiftung, gestionat de Centrul de Informare și Documentare NATO în cooperare cu Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning (București). <https://infocenter.md/wp-content/uploads/2021/08/Date-Studiu-Strategia-de-Securitate.pdf>

guvernări, se află și în lista țărilor cu indicatori înalți privind asigurarea securității umane, respectiv preocuparea față de individ/cetățean devine un subiect important pe agenda politicii de securitate națională.

În acest context, deși Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova (în continuare Concepție), adoptată în 2008, stabilește că *securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței poporului din Republica Moldova, a statului moldovenesc și este un obiectiv al țării*², totuși obiectivele securității naționale prefigurate în Concepția respectivă se referă tangențial la necesitățile de securitate a cetățenilor și au un caracter general, evidențiind necesitatea de asigurare a suveranității, integrității teritoriale și stabilității interne în cadrul a opt amenințări și riscuri de bază, care sunt depășite de context și de conținut. La fel și *Strategia Securității Naționale*, adoptată în 2011, deși pretinde a fi elaborată într-un cadru comprehensiv, totuși în lumea complexă și interdependentă de astăzi, confruntată cu amenințări nemilitare, cum ar fi cele cu caracter hibrid, pandemie sau schimbările climatice etc., se impune necesitatea unei **abordări holistice a securității dintr-o perspectivă incluzivă**. Natura holistică a securității naționale impune existența unor structuri adecvate pentru gestionarea acesteia, Republica Moldova are astfel de structuri, dar care, desigur, au nevoie de revitalizare. Plus, actualmente tot mai mult se discută despre necesitatea de revizuire a SSN, din mai multe considerente obiective, și a altor documente cu referire la sectorul de securitate și apărare [a se vedea **Anexa 1**]. Cu toate acestea, reieșind din faptul că nu există o claritate privind necesitățile de securitate a Republicii Moldova, **există confuzii privind ce fel de SSN trebuie să elaboreze Republica Moldova sau care ar fi viziunea strategică? Mai mult, care riscuri și amenințări trebuie prioritizate într-o SSN?**

Astfel, acest studiu, elaborat în contextul lansării *Platformei Societății Civile în Sectorul de Securitate*, își propune obiectiv de a consolida viziunile privind necesitățile de revizuire a SSN și identificarea premiselor pentru a lansa discuții dintre societatea civilă și instituțiile de stat, pe marginea problemelor sensibile de securitate a Republicii Moldova. **În prima parte** sunt prezentate aspecte-cheie în procesul de elaborare a unei SSN, ținând cont de anumite lecții de învățat. De asemenea, sunt propuse modele de evaluare a stării de securitate, atunci când constatările făcute, în ultimii zece ani, cu privire la riscurile și amenințările interne sunt încă valabile și au implicații majore asupra securității naționale. Din această perspectivă, a fost evidențiată necesitatea realizării unui audit al securității naționale prin identificarea și a altor subiecte sensibile. **În partea a doua**, sunt propuse pentru discuții trei subiecte majore, care, în funcție de nivelul de interes al factorilor de decizie față de acestea, sunt: (1) combaterea fenomenului *corupției* – nivel înalt; (2) problematica *securității militare* – mediu spre scăzut și (3) dezvoltarea unui *proces de comunicare strategică* – scăzut. Deși aceste subiecte par a fi diferite după conținut, totuși toate au implicații asupra sectorului de securitate, dar și se interconectează atunci când este vorba despre comunicarea strategică, căci informarea corectă și reziliența sunt procese necesare în asigurarea unui sector de securitate proactiv.

² *Concepția securității naționale*. Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 97-98 din 03.06.2008.

PARTEA I. COMPONENTE ALE POLITICII DE SECURITATE NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA: CADRUL ACTUAL ȘI PERSPECTIVA DE REVIZUIRE

Aspecte ale politicii de securitate națională a Republicii Moldova: viziuni privind revizuirea Strategiei Securității Naționale

Politica de securitate națională este privită ca un set de standarde pentru procesul decizional, un punct de referință general acceptat pentru guvernare în atitudinea și reacția de răspuns la evenimente ce prezintă amenințări, riscuri, provocări sau oportunități pentru securitatea națională. Pe de o parte, funcționalitatea sistemului național de securitate depinde de obiectivul final al politicii de securitate, care nu poate fi abordat abstract. Pe de altă parte, mecanismul de elaborare a politicii de securitate, inclusiv formularea obiectivelor strategice, este influențat de sistemul național de securitate (reieșind din competențele instituționale, de exemplu, limitele funcționale ale Consiliului Suprem de Securitate), persoane (factor de decizie), procese regionale (de ex. integrarea economică europeană) și factori externi din perspectiva intereselor de putere în regiune și pe teritoriul Republicii Moldova, în special.

Tradițional, obiectivul politicii de securitate națională este de a defini o viziune națională generală asupra procesului de elaborare a documentelor de referință, cum ar fi o strategie de securitate națională sau strategii și planuri sectoriale³. Un obiectiv clar definit facilitează elaborarea viziunii strategice și relevă dacă există la nivel național o înțelegere comună a intereselor de securitate și o conștientizare reală a modului/căilor de utilizare a instrumentelor disponibile pentru protejarea interesului național. Astfel, politica de securitate națională poate fi prezentată ca document unic sau ca o serie de documente deja existente, care împreună constituie o politică coerentă și integrată.

Actualmente, atât provocările majore din cadrul mediului regional de securitate din care face parte și Republica Moldova, cât și factorii interni, determină necesitatea de adaptare a PSN la noile circumstanțe, iar revizuirea permanentă ar trebui să devină un imperativ. Cu toate acestea, problema rezidă nu numai în conștientizarea acestei necesități de adaptare, dar revizuirea dintr-o perspectivă practică cu strategii și programe reale, corelate cu capacitățile statului de gestionare a riscurilor, precum și capabilitățile de apărare națională, de la componenta militară la cea civilă. Acest fapt va contribui la sporirea credibilității Republicii Moldova față de parteneri, credibilitate care a scăzut masiv în raport cu UE din lipsa reformelor și blocării luptei împotriva corupției.

PSN servește la orientarea acțiunii guvernării într-un mediu de securitate schimbător: adaptarea cadrului legal, care guvernează gestionarea și controlul sectorului de securitate.

PSN de succes oferă posibilitatea aplicării principiilor buneii guvernării în sectorul securității.

Necesitatea de recapitalizare a țării în credibilitate, în raport cu actorii externi și cu cetățenii.

³ *Les politiques de sécurité nationale*. Série de documents d'information sur la RSS. Centre pour le contrôle démocratique des forces armées, Genève: DCAF, 2015, p. 2.

Politica de securitate este un proces politic extrem de complex, care trebuie plasat într-un context național și regional specific. Angajamentele politice, consensul național asupra obiectivelor de bază și coordonarea dintre actorii implicați, consultările largi cu implicarea societății – toate acestea sunt pre-rechizite obligatorii pentru succesul unei politici de securitate. Astfel, politica de securitate poate fi una de succes numai dacă există un angajament ferm și continuu la nivel național, un proces în care autoritățile naționale și locale, legiuitorul și societatea civilă sunt implicați activ⁴. În mare parte, cooperarea dintre instituțiile de stat cu societatea civilă explică eficiența guvernărilor din statele occidentale care asigură: (-) managementul civil și mecanismele de supraveghere; (-) organismele de securitate viabile, capabile să ofere securitatea persoanei, comunității și statului; și (-) o cultură instituțională a forțelor de securitate care susține legile, bunele practici democratice și supremația agențiilor de management civil și de supraveghere a sectorului de securitate. Astfel, **PSN se extinde de la accentul pe protecția stabilității statului și regimului politic spre includerea unor aspecte legate de bunăstarea populației și drepturile omului.**

PSN reflectă nu doar opiniile guvernului și ale altor instituții, dar și a populației a căror opinie este valorificată prin reprezentare democratică sau consultări publice.

Ce fel de politică de securitate este necesară pentru Republica Moldova?

La nivel de documente și politici strategice, accentele sunt puse pe caracterul integrator al PSN. De regulă, statele, în calitate de actori politico-militari, își stabilesc prioritățile politicii de securitate națională în funcție de mediul de securitate sau structurile de securitate din care fac parte, oportunități și posibilități, resursele informaționale, energetice și umane de care dispun. Plus, politicile de securitate trebuie să corespundă principiilor dreptului internațional, la adăpostul cărora stau, îndeosebi, actorii mici și slabi care încearcă să-și dezvolte resursele de securitate, să asigure o armonie socială și să-și afirme identitatea fără a trezi reacția violentă a celorlalți. În oricare măsură, în Republica Moldova, încă persistă discuții privind necesitatea unei politici de securitate care *să-i împace pe toți sau să nu supărăm pe nimeni.*

Din practica internațională remarcăm că, alături de o abordare integrată, unele state, precum Imperiul Roman, își fundamentează politica de securitate pe trei axe – economică, militară și culturală, – exprimându-și ferm interesul de export al securității (de ex. prin susținerea Reformei Sectorului de Securitate) sau a puterii (cum ar fi susținerea secesionismului ca instrument de influență). În același timp, reieșind din provocările globale și nivelul de dezvoltare a țării, statele elaborează o *nouă generație* de strategii de securitate națională în cadrul politicii lor de securitate. Aceste noi strategii abordează preocupările de securitate interne și externe, ca urmare a comportamentului uman și a factorilor naturali. Aceste state nu se limitează la politicile de identificare și contracarare a amenințărilor cunoscute și care afectează interesul național general, dar adoptă decizii de securitate dintr-o perspectivă *adaptivă* și *emergentă* (de ex. Olanda, Marea Britanie), solicitând efortul întregului guvern și, din ce în ce mai mult, a întregii societăți.

⁴ Cușnir V., Albu N. *Repere conceptuale și fundamente politico-juridice ale politicii de securitate și apărare națională*. În: *Academos* 4/2008, p. 86.

Totuși, pentru a răspunde la întrebarea respectivă, **în primul rând, este nevoie de stabilit clar care este interesul național al țării.** Plus, în cadrul documentelor strategice trebuie să se regăsească confirmată declarația de valori și principii care ar trebui să ghideze realizarea politicii de securitate, inclusiv obligații internaționale, precum respectarea drepturilor omului și asigurarea unei securități incluzive.

Sensibilizarea față de problemele de securitate prin prisma interesului național și valorilor comune.

În documentele de strategii găsim că interesele naționale țin de: (1) asigurarea caracterului suveran, independent, unitar și indivizibil al statului; (2) garantarea dezvoltării stabile și durabile a statului; (3) integrarea europeană; (4) reintegrarea teritorială; (5) prosperitatea cetățenilor; (6) participarea la asigurarea securității internaționale⁵. Totuși, ca valorile și interesele definite să reflecteze fermitatea statului în vederea stabilirii unui mediu în care cetățenii să poată trăi în securitate și prosperitate, factorul de decizie trebuie să-și asume responsabilitatea ca aceste aspirații să fie auzite, iar pentru a căpăta valoare practică, trebuie operationalizate.

Valoarea practică a interesului național poate fi relaționată cu necesitatea de a dezvolta *cultura strategică*⁶ și modelarea/remodelarea comportamentului politic în conformitate cu interesele de securitate. Mai mult, ideea culturii strategice este în strânsă legătură cu noțiunile de cultură politică și de cultură militară⁷, aici, în mare parte, iese în evidență faptul că armata în sistemul de securitate moldovenesc are o valoare neînsemnată sau chiar simbolică. Conform Barometrului Opiniei Publice din 2020, 43,8% din respondenți au încredere în armată⁸. Totuși, aceasta este subestimată în R. Moldova atât de autorități, cât și de cetățeni, din perspectiva capacității de apărare, dovadă fiind subfinanțarea cronică, dar și lipsa de discuții publice pe teme asimilate domeniului.

În același timp, complexitatea dezvoltării unui interes național rezidă în faptul că el este un concept polemic, îndeosebi în Republica Moldova, unde forțele politice îl interpretează diferit, în funcție de propriile interese, manipulând cu societatea. Pe de altă parte, interesul național se află în conexiune cu politica externă – călăuză principală a întregii activități externe desfășurată de un stat. Deși integrarea europeană, ca vector al politicii externe, a fost declarată în 1998 și Republica Moldova a avansat în colaborarea cu Uniunea Europeană, punctul de referire fiind Acordul de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, semnat în 2014, totuși cadrul conceptual al politicii externe a Republicii Moldova, adoptat în 1995, nu corespunde priorităților de securitate pe plan extern.

În al doilea rând, pentru a stabili specificul PSN, evident că este nevoie de o evaluare complexă a mediului regional și internațional de securitate și a factorilor de risc, precum și a amenințărilor de ordin intern și extern la adresa securității naționale și nu în ultimul rând a capacităților și mijloacelor de asigurare a securității naționale. Descrierea exactă și realistă a condițiilor de securitate națională pe care statul își propune să le creeze într-o anumită perioadă de timp sau viitorul apropiat, precum și obiectivele și rezultatele preconizate ale politicii de securitate.

⁵ *Strategia națională de apărare a Republicii Moldova*. Hotărârea Parlamentului nr. HP134/2018 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, art. 441, nr. 285-294 din 03.08.2018.

⁶ Notă: Aici, *cultura strategică* în sensul deciziilor strategice privind asigurarea cadrului de dezvoltare și securitate a statului – stabilirea vectorului de dezvoltare a țării, identificarea clară a partenerilor și a spațiului de colaborare pe dimensiunea securității.

⁷ Mînzărari D. *Proiectul Concepției Securității Naționale - test decisiv pentru elita politică moldovenească*. Discussion Paper, IDIS Viitorul, August, 2007, p. 17.

⁸ <http://bop.ipp.md/>

Aceasta va permite stabilirea priorităților de securitate nu numai în baza contextului, dar și a obligațiilor asumate la nivel național și internațional, precum și elaborarea sau revizuirea pachetului de politici și concepte privind securitatea națională.

În acest cadru, deși este un proces îndelungat, Reforma Sectorului de Securitate nu-și pierde din actualitate în Republica Moldova⁹. De regulă, implementarea RSS se realizează reieșind din specificul fiecărei țări, iar actualmente, reieșind din tendințele schimbărilor care urmează după alegerile parlamentare din iulie 2021, ar putea avea loc o resetare a procesului respectiv. Din perspectiva RSS, tot mai actuale devin conceptele *construcția și dezvoltarea*, de exemplu, clădirea consensului național privind necesitățile de securitate sau necesitățile de dezvoltare a Armatei Naționale. Mai mult, unul dintre principalii factori motori pentru formularea obiectivelor PSN este tendința de a se alinia politicii de dezvoltare. Republica Moldova, aderând la Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, poate asigura implementarea RSS prin prisma Obiectivului 16 *Pace, Justiție și Instituții Puternice*. În fine, afirmații precum că *dezvoltarea depinde de securitate* și că *securitatea necesită dezvoltare* devin tot mai actuale. Plus că indicatorii globali evidențiază corelația dintre buna guvernare, indexul securității umane și indexul rezilienței democratice.

***Necesitatea de
formulare clară
a vectorului
de dezvoltare a țării
în Politica
de Securitate
Națională***

Premisele revizurii Politicii de Securitate Națională a Republicii Moldova: elaborarea unei noi Strategii?

De la declarația de independență, Republica Moldova a adoptat, în conformitate cu viziunile doctrinare naționale, un șir de acte și documente, cu referire la securitatea națională: *Concepția de Securitate Națională* (1995, 2008); *Doctrina militară a Republicii Moldova* (1995); *Legea privind organele securității statului* (1995); *Legea securității statului* (1995); *Legea cu privire la apărarea națională* (2003), modificări aprobate de Parlament la data de 15.07.16; *Concepția reformei militare* (2002); *Strategia securității naționale a Republicii Moldova* (2011); *Analiza Strategică a Apărării* (2011, parțial secretizată); *Strategia de Informare și Comunicare în domeniul Apărării și Securității Naționale pentru anii 2012-2016* (2012); *Strategia Securității Energetice* (până-n 2030), *Strategia Națională de Apărare* pentru perioada 2018-2022 (2018); *Programul național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind Femeile, Pacea și Securitatea* pentru anii 2018-2021, alte legi, strategii sectoriale și programe de guvernare.

În ultimii trei ani, au fost efectuate anumite studii privind descrierea etapelor în evoluția documentelor de politici și strategii cu privire la securitatea națională, în special cele ce se referă la politica națională de apărare (a se vedea sursele). Reieșind din acestea, dintr-o perspectivă practică, merită de evidențiat mai curând tendințe în procesul de dezvoltare a PSN a Republicii Moldova sau aspecte din perspectiva lecțiilor de învățat.

În primul rând, nu mai putem neglija deficitul major de claritate în domeniul documentelor conceptuale și de strategii în materie de securitate și apărare. Supraviețuiesc și

⁹ A se vedea: Cibotaru V., Popescu N. *Revizuirea politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova*. Notă analitică. IPRE, iunie, 2021, pp. 3-4.

coabitează documente elaborate în diferite epoci și aparținătoare la diferite curente de gândire aflate în competiție și divergență în Republica Moldova¹⁰.

Documentul de bază privind politica de securitate națională este Concepția Securității Naționale, adoptată în 2008 (în continuare Concepție)¹¹, care în pofida așteptărilor și importanței acesteia pentru politica de securitate națională, de la momentul adoptării a fost supus criticii pentru lipsuri, incoerență, interpretări eronate, caracter declarativ și aplicabilitate limitată. De exemplu, Concepția stabilește că instrumentul principal pentru asigurarea securității naționale se preconizează a fi cooperarea internațională, iar rolul instituțiilor Republicii Moldova și importanța efortului pe plan intern în asigurarea securității naționale nu sunt definite. Totuși, și această cooperare se vede una pur formală și lipsită de consistență, dată fiind ruptura dintre declarațiile de intenție de participare la eforturi și organizații internaționale și capacitățile naționale limitate, lipsa unor acțiuni pentru consolidarea acestora și lipsa unor mecanisme constituite pentru a realiza aceste intenții.

Totodată, merită de menționat că adoptarea documentului respectiv a fost determinată de angajamentele Republicii Moldova față de parteneri privind clarificarea cadrului conceptual al securității naționale. În acest sens, nu putem neglija rolul partenerilor și asistenței externe în implementarea RSS în Republica Moldova, de exemplu, procesul de elaborare a Strategiei Naționale de Apărare (2018) a fost facilitat de asistența oferită Republicii Moldova prin Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare, urmare a angajamentelor asumate în cadrul Summit-ului NATO din Țara Galilor, în septembrie 2014. Cu toate acestea, este și aici o **lecție de învățat** – documentele care reprezintă un sistem de opinii acceptate de societate asupra valorilor statului, intereselor lui, a amenințărilor la adresa valorilor și intereselor, precum și metodele de protecție a valorilor și intereselor în fața pericolelor reale și potențiale, **trebuie deja să fie elaborate și adoptate ca urmare a propriilor idei, adică să se conștientizeze la nivel de guvernare necesitatea acestora, dar nu numai reieșind din dorința de a obține asistența externă**. De altfel, vom continua să elaborăm Concepții declarative și confuze, care ignoră interesele naționale fundamentale și interpretează eronat riscurile și amenințările la adresa securității naționale a Republicii Moldova.

La fel merită a fi clarificat dacă Republica Moldova are nevoie de două documente separate, precum sunt Concepția Securității Naționale și Strategia Securității Naționale, plus, există o confuzie, care dintre acestea două este mai importantă. Unele state elaborează, în cadrul politicii de securitate, mai întâi de toate Concepția securității naționale, care servește drept bază pentru elaborarea Strategiei securității naționale, în cadrul căreia sunt desfășurate, de exemplu, principiile de realizare a Concepției, direcțiile de acțiune și mecanismul de control. Această practică de conceptualizare a politicii de securitate este acceptată, deoarece conceptele, în

Urmare a standardelor occidentale de planificare a strategiilor de securitate, ținând cont de specificul național, și a planurilor de acțiune, ar aduce claritate, facilitând considerabil elaborarea strategiilor pe sectoare și lichidând problema eficienței reduse și a dispersării eforturilor.

¹⁰ Chifu Iu., în: Proiect implementat de Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning București, împreună cu Institutul de Politici Publice și Centrul pentru Informare și Documentare ale NATO au derulat un proiect finanțat de Black Sea Trust al German Marshall Fund).

¹¹ *Concepția de Securitate Națională*. Lege nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial, Nr. 97-98 din 03.06.2008.

general, evoluează în funcție de realități, iar realitățile, în plan strategic, își iau ca suport conceptele. Însă, din 2008, atunci când a fost adoptată Concepția, apoi din 2011, anul adoptării Strategiei Securității Naționale, mediul de securitate s-a schimbat dramatic, punctul de pornire fiind anexarea Crimeii. În același timp, Republica Moldova a avansat în relațiile cu UE, art. 5 din Acordul de Asociere RM-UE, care se referă la Politica externă și de securitate, prevede în mod expres faptul că părțile își intensifică dialogul și cooperarea în scopul de a promova convergența treptată în domeniul politicii externe și de securitate, inclusiv în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comună. Iar fortificarea colaborării cu NATO a pus la dispoziția Republicii Moldova numeroase programe care vizează dezvoltarea interoperabilității cu forțele Aliatilor NATO și consolidarea capacităților necesare pentru a participa la operațiunile de menținere a păcii.

Referindu-ne la *Strategia Securității Naționale* a Republicii Moldova, aceasta cuprinde direcțiile orientative de activitate a statului în domeniul securității naționale pe un termen mediu. Viziunea conceptuală în asigurarea securității naționale presupune utilizarea tuturor mijloacelor corespunzătoare în scopul diminuării vulnerabilităților sistemului de securitate națională și al creșterii capacității naționale de a răspunde la amenințări și la riscuri. SSN determină interesele naționale; principalele repere ale politicii externe și politicii de apărare ce țin de asigurarea securității naționale; căile de asigurare a securității naționale; liniile directorii ale reformei sectorului securității naționale¹². **Cu toate acestea, *Strategia este deja epuizată ca urmare a contextului național, regional și internațional de securitate.***

Concepția Securității Naționale trebuie să descrie în general, prioritățile și obiectivele din punct de vedere al securității, iar Strategia Securității Naționale descrie modul în care aceste obiective pot fi atinse.

În acest context, amintim că, în 2016, a fost elaborată o nouă *Strategie a Securității Naționale a Republicii Moldova*, care a fost adoptată de Consiliul Suprem de Securitate la 21 iunie 2016 și transmisă Guvernului spre definitivare. Iar la 27 iunie 2017, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova, proiectul SSN a fost retras. Cu toate acestea, merită de evidențiat aspecte noi integrate în proiectul SSN: (-) a fost introdusă noțiunea de valori fundamentale, menită să definitiveze principiile democratice și aspirația europeană a Republicii Moldova; (-) pe lângă amenințările convenționale la adresa securității naționale, noua Strategie a identificat și o serie de amenințări asimetrice și de tip hibrid; (-) proiectul Strategiei a pus un accent deosebit pe evidențierea corelației dintre aspectele de securitate și cele de dezvoltare, pentru a aborda probleme, precum instabilitatea și fragilitatea statului¹³.

Una dintre cauzele abrogării, cum susține expertul V. Mija, este că în SSN din 2016 se mergea pe formula că R. Moldova trebuie să identifice o soluție pentru securitate, în afara celei ce se numește neutralitate, care era pusă anterior pe prim plan. Conflictul din Ucraina a fost un semnal destul de puternic pentru clasa politică din R. Moldova, care a încercat să evalueze noile pericole pe plan internațional. Pe de altă parte, cauza principală a problemei constă în existența unei lacune politico-

Conflictul din Ucraina a demonstrat că statutul de nealinie, aprobat de Kiev în 2008, nu funcționează.

¹² *Strategia națională de apărare și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018–2022*. Hotărîrea nr. 134 al Parlamentului Republicii Moldova din 19.07.2018. Publicat: 03.08.2018 în Monitorul Oficial Nr. 285-294, art Nr : 441.

¹³ *Monitorul Reformei Sectorului de Securitate*. Buletin informativ trimestrial, Nr. 1, Iunie 2017, p. 4. http://www.ape.md/wp-content/uploads/2017/06/MONITORUL-DE-SECURITATE_FINAL_Iunie.pdf

juridice la planificarea sectorului de securitate și apărare, unde ar fi stabilit clar cine, ce dezvoltă și cum implementează. Comparativ cu statele vecine sau cele Baltice, unde e stabilit clar ce responsabilitate are fiecare și cum se aprobă resursele necesare pentru a contracara amenințările, în Republica Moldova încă nu este elaborat un asemenea mecanism¹⁴.

Astfel, **o lecție de învățat ar fi faptul că în contextul lipsei corelației dintre documentele strategice se evidențiază și divergențele dintre autorități**, precum Parlamentul și Președinția, împiedică elaborarea unui cadru politico-juridic al securității naționale, care să asigure promovarea intereselor naționale ale Republicii Moldova. În noua conjunctură politică, s-ar părea că aceste distorsiuni vor fi eliminate, cu toate acestea există aspecte instituționale care trebuie consolidate sau revizuirea sistemului de securitate, pentru a evita astfel de bariere instituționale.

Problematica privind activitatea Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova face parte dintr-un set de discuții privind Reforma Sectorului de Securitate, în special atunci când este vorba de eficiența deciziilor acestuia și rostul acestora. Reieșind din experiența altor state, activitatea eficientă a CSS, ca parte componentă indispensabilă a sectorului de securitate, este importantă pentru o societate democratică. Consiliul de Securitate al ONU în cadrul ședinței sale din 12 octombrie, 2011, a stabilit că *un sector de securitate efectiv, profesional și responsabil este piatra de temelie a păcii și dezvoltării durabile*¹⁵.

Conform cadrului politico-juridic care reglementează activitatea Consiliului Suprem de Securitate, acesta reprezintă un organ consultativ „care analizează activitatea ministerelor și a altor autorități administrative centrale în domeniul asigurării securității naționale și prezintă recomandări Președintelui Republicii Moldova în probleme de politică externă și internă a statului”¹⁶. Din experiența internațională se pot distinge două abordări privind organizarea funcționalității unei astfel de instituții: (1) *Organ consultativ*, care consultă șeful statului în domeniul securității naționale și al sectorului de securitate; (2) *Organ deliberativ*, care are capacitatea de a lua decizii obligatorii în sfera securității naționale¹⁷. Astfel, în Republica Moldova ideea de transformare/reformare a CSS a devenit mai vizibilă prin modificarea Constituției Republicii Moldova în 2000 (privind trecerea la republică parlamentară). Prevederile legale și politice ale CSS au fost formulate în perioada când Președintele (șeful statului, comandant suprem al Forțelor Armate) făcea parte din executivul dual (Președintele și Prim-ministru), iar în urma trecerii la republică parlamentară au apărut confruntări din perspectiva divizării puterii în stat prin implicarea și a factorului politic. De aceea, **actualmente, discuțiile privind Reforma CSS sunt relevante, cu atât mai mult că partenerii țării, precum NATO și UE, au recomandat reformarea acestuia și revizuirea cadrului legal cu referire la CSS.**

În al doilea rând, reieșind din practica occidentală, nu putem afirma că în Republica Moldova există un document exhaustiv care ar cuprinde toate aspectele politicii de securitate națională de genul unei Mari Strategii¹⁸ sau unul care să prezinte clar viziunea guvernului privind

¹⁴ *Jocul cu securitatea a Republicii Moldova*,

<https://www.dw.com/ro/jocul-cu-securitatea-na%C8%9Bional%C4%83-a-republicii-moldova/a-39493990>

¹⁵ Națiunile Unite, Consiliul de Securitate, ședința 6630, 12.10.2011 (SC/10409).

<http://www.un.org/News/Press/docs//2011/sc10409.doc.htm>

¹⁶ *Legea securității statului*, Nr. 618 din 31.10.1995, art. 12 (1),

https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=115238

¹⁷ Iovu A. *Analiza proiectului de Lege cu privire la Consiliul Suprem de Securitate*.

¹⁸ Notă: Marea Strategie are două dimensiuni cheie: (1) utilizarea *mijloacelor* pentru a atinge scopurile dorite, dar și dezvoltarea *mijloacelor* utilizate; (2) mijloacele utilizate sunt cuprinzătoare/comprehensive, cuprinzând o serie diversă

apărarea națională, cum ar fi Cartea Albă, și să se ofere o perspectivă suficientă pentru a permite o planificare bugetară conform necesităților de securitate din perspectiva sectorului militar.

Pe de o parte, la nivel național încă nu există discuții bine conturate privind necesitatea de dezvoltare a unor astfel de documente. Pe de altă parte, actele juridice și documentele adoptate permit formarea unei imagini generale despre viziunea de securitate, interesele, amenințările, riscurile, obiectivele, mecanismele de implementare, instituțiile implicate și acțiunile principale din cadrul politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova. Cu toate acestea, reieșind din tendințele politice după alegerile prezidențiale din noiembrie 2020 se consideră că este punctul de pornire a unei noi etape de redimensionare a politicii naționale de apărare și securitate și de reevaluare a sectorului de securitate și apărare, de exemplu, prin implicarea mai multor actori, inclusiv mediul de afaceri și societatea civilă în implementarea unui program național strategic prioritar. În acest cadru se impune necesitatea de a lansa procesul de Analiză Strategică a Apărării și procesul cu privire la elaborarea Doctrinei Politicii Externe a Republicii Moldova¹⁹. Privind ultimul document, așa cum s-a mai menționat, există un gol în privința unei formule de abordare integrată a politicii externe, de securitate și apărare, a deciziei în aceste domenii strategice și a raportului dintre președinte și prim-ministru.

Realmente, necesitatea de inițiere a unui proces de Analiză Strategică a Apărării este determinată de faptul că: (-) o astfel de analiză a fost efectuată prima și ultima dată în 2008; (-) deși SNA face referire clară că va consolida capacitățile sistemului național de apărare în sensul anticipării, prevenirii și contracarării amenințărilor și riscurilor la adresa securității statului, în special a celor cu caracter hibrid în colaborare cu partenerii strategici, acesta nu a avut un mediu elocvent de implementare a obiectivelor propuse, astfel, o evaluare a sistemului național de apărare pentru a vedea în ce măsură elementele acestui sistem asigură capacitățile reale de apărare sau în ce mod structurile de organizare corespund obiectivelor securității naționale ar atrage atenția asupra necesităților de apărare a țării; (-) efectuarea unei analize sectoriale contribuie la evaluarea stării de securitate la nivel național și poate genera inițierea unui audit a securității naționale²⁰.

Astfel, alături de tendința adoptării unui document național complex și integrat cu referire la politica de securitate, se constată **necesitatea abordării politicii de apărare și politicii externe a țării în contextul mai larg de dezvoltare a politicii de securitate națională**. Realmente, politica de apărare ar trebui să decurgă din politica și strategiile naționale de securitate, care sunt deja adoptate. Iar, cum s-a menționat anterior, o politică de securitate națională cu un interes național bine formulat este fundamentală pentru orientarea politicii externe și evitarea balansării tradiționale între Est-Vest.

Dincolo de aceste tendințe, procesul de dezvoltare a PNS ne mai oferă o **lecție de învățat** cu referire la existența subiectelor, care nu sunt discutate de către societate și de elita politică sau sunt abordate în termenii propagandei și a confruntării politice/strategice/geopolitice. În acest sens, **subiectul neutralității** este, deseori, utilizat ca pretext sau barieră artificială în adoptarea unor documente strategice importante, cum a fost contextul adoptării SNA, sau speranță falsă privind

de instrumente ale puterii naționale ⇒ este adoptată abordare „toată națiunea” care include resurse interne și internaționale, private, comerciale și guvernamentale.

¹⁹ Cibotaru V. *Sectorul de apărare: o nouă foaie de parcurs pentru o nouă guvernare*. Policy paper. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2020, p. 5. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/06/Sectorul-securitate-roudmap-Viorel-Cibotaru.pdf>

²⁰ Notă: Discuțiile privind *auditul* sunt mai noi, însă conform chestionarului efectuat în ai 2021, majoritatea experților susțin inițierea unui astfel de proces [A se vedea **Anexa 1**].

retragerea trupelor Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova și a unei soluții pentru reintegrarea Republicii Moldova.

Astfel, tendințele menționate evidențiază necesitatea revizuirii documentelor conceptuale și strategice cu referire la Politica de Securitate Națională a Republicii Moldova, **dar în special se impune necesitatea adoptării unei noi Strategii de Securitate Națională. Societatea civilă, mediul academic și experți independenți sunt în așteptarea deciziei privind inițierea procesului de elaborare a Strategiei.** În acest context, la 29 iunie 2021 a fost lansată *Platforma Societății Civile în Sectorul de Securitate* pentru promovarea politicilor de securitate, având misiunea de supraveghere a sectorului de securitate de către societatea civilă și asigurarea unui dialog constant și transparent dintre societatea civilă și instituțiile din sectorul de securitate, politicieni și funcționari publici²¹.

Aspecte în elaborarea Strategiei de Securitate Națională: structura, mediul de securitate, starea de securitate

Structura unei Strategii de Securitate Națională

O strategie de securitate națională ar trebui să înceapă cu stabilirea celor mai *acceptate interese naționale*: securitatea fizică a statului și a poporului acestuia, menținerea sistemului și valorilor constituționale ale țării și un mediu regional și internațional favorabil, dezvoltarea și bunăstarea țării. Identificarea și prioritizarea celor mai importante interese de securitate a Republicii Moldova rezidă în identificarea și aprecierea riscurilor și amenințărilor la adresa acestor interese și căile pe care țara trebuie să le urmărească pentru a asigura și apăra interesele respective.

În același timp, Strategia Securității Naționale, fiind elaborată la nivel de președinție, ar trebui să explice și să pună în valoare ceea ce un președinte și echipa sa cred că trebuie să realizeze, precum și ceea ce nu vor accepta și, prin urmare, trebuie să prevină sau să contracareze. De asemenea este important să fie clar determinată identitatea din perspectiva *dezvoltare – securitate*, de exemplu *europenizarea* ar fi un concept conex. Mai mult, în elaborarea SSN, pe de o parte, este încă actuală necesitatea unei abordări pasionale și cuprinzătoare a intereselor naționale, pe de altă parte, ca urmare a provocărilor mediului actual de securitate, statele dezvoltă planuri de acțiuni cu caracter structural care să ofere posibilitatea de a interveni cu reacții la crize. În stabilirea acelor îndrumări direcționale, o strategie națională de securitate poate acorda prioritate unor obiective particulare și mijloacelor de realizare a acestora, permițând în același timp flexibilitate și adaptabilitate în execuție.

Amintim că o PSN ilustrează percepția guvernului asupra amenințărilor securității statului și a populației sale și definește răspunsurile pe care le oferă acestor amenințări. Însă, o politică este diferită de o lege sau anumite reguli. O lege, de exemplu, poate impune sau interzice anumite comportamente, în timp ce politica ghidează acțiunile doar în acest scop pentru a produce un

Interesele naționale pot fi: de supraviețuire, vitale, strategice și periferice

Într-o strategie este nevoie de o filosofie ca un ghid de acțiune, dar și o planificare strategică adecvată mediului de securitate.

²¹ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1961865893972029&id=217191231772846

rezultat scontat²². De aceea, în **modelarea unei SSN eficiente este foarte importantă structura acesteia** [A se vedea: Anexa 2. *Conținutul strategiei de securitate națională a Lituaniei*].

De regulă, SSN se adoptă prin lege, la hotărârea Parlamentului. Conform cadrului legislativ național, **Strategia** este un document de politici publice și are următoarea structură: (1) introducere; (2) analiza situației (3) obiective (descrierea rezultatelor preconizate în domeniul de activitate); (4) direcții prioritare (descrierea activităților planificate din domeniul de activitate pentru a atinge fiecare obiectiv în parte); (5) impact; (6) indicatori de monitorizare și evaluare (7) riscuri de implementare; (8) autorități/instituții responsabile; (9) proceduri de raportare²³.

Cu toate acestea, structura unei SSN, din perspectiva gândirii strategice clasice, care consideră că SSN are un caracter de natură rațional-liniară, trebuie să fie determinată de trei variabile potrivite cu un complex de răspunsuri simultane la trei tipuri de întrebări: (1) **care sunt scopurile ce trebuie atinse**; (2) **care sunt mijloacele aflate la dispoziție** (extinse sau potențiale) ce pot fi mobilizate în vederea atingerii acestor scopuri; (3) **care sunt modalitățile** prin care mijloacele respective pot fi utilizate pentru a atinge obiectivele date²⁴.

Strategia = Scopuri + Metode + Mijloace	
Scopuri/ Finalități	<i>Obiectivele spre care tinde statul pentru a servi interesele naționale.</i>
Metode	<i>Căile și direcția acțiunilor (cum de realizat obiectivele cu resursele alocate).</i>
Mijloace	<i>Instrumentele și resursele care permit realizarea obiectivelor. Mijloacele pot fi tangibile (de ex. forțe, oameni, echipamente, bani și facilități) sau intangibile (voința, curaj sau intelect).</i>

Astfel, alături de cadrul legal național ce stabilește structura documentelor strategice, structura unei SSN este determinată de o anumită logică strategică, care presupune aplicarea următoarelor cinci elemente fundamentale²⁵:

- Analiza SITUAȚIEI strategice (provocările și contextul acesteia).
- Definirea scopurilor dorite (rezultatele așteptate), mai întâi definirea obiectivului politic general și apoi a obiectivelor specifice necesare pentru realizarea acestuia.
- Identificarea și / sau dezvoltarea MIJLOACELOR (resurse și capacități) necesare de punere în aplicare a SSN.
- Proiectarea CĂILOR pentru a utiliza mijloacele de atinge scopurile dorite.
- Evaluarea COSTURILOR / RISCURILOR asociate strategiei.

Luând în considerare cadrul legal național, practica internațională de elaborare a SSN și faptul că Concepția Securității Naționale din 2008 nu reflectă riscurile și amenințările actuale, se cere următoare structură a SSN: (-) Introducere; (-) descrierea mediului de securitate; (-) stabilirea valorilor și intereselor; (-) prioritizarea riscurilor și amenințărilor și identificarea vulnerabilităților; (-) obiective și sarcini în asigurarea interesului național și contracararea amenințărilor (-) acțiuni și mecanisme/mijloace de implementare.

²² Albrecht P., Barnes K. *Place du genre dans l'élaboration de politiques de sécurité nationale*. Eds. Bastick M., Valasek K. Genève: DCAF, OSCE/BIDDH, UN-INSTRAW, 2008, p. 1.

²³ *Hotărâre Nr. HG386/2020 din 17.06.2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice*, Guvernul Republicii Moldova. Publicat: 26.06.2020 în Monitorul oficial Nr. 153-158 art. 509.

²⁴ Bartholomees B. *Guide to National Security Policy and Strategy*. Ed. A II-a. Editura: 2006.

²⁵ *A National Security Strategy Primer*. U. S. Army War College, 2020, p. 1-2. <https://nwc.ndu.edu/Portals/71/Documents/Publications/NWC%20Primer%202020%20Final.pdf?ver=NKiGA4Ocm119DU5GveImYw%3D%3D>

Mediul de securitate extern într-o Strategie de Securitate Națională

În același timp, o abordare comprehensivă a SSN ar permite conceperea SSN dintr-o anumită perspectivă, luând în considerare complexitatea mediului strategic și de securitate. Pe de o parte, sunt importante preocupările privind factorii interni și externi care influențează securitatea națională. Pe de altă parte, în formularea unei strategii, trebuie să fim conștienți de faptul că fiecare aspect - *obiective, concepte și resurse* - are efecte asupra mediului de securitate

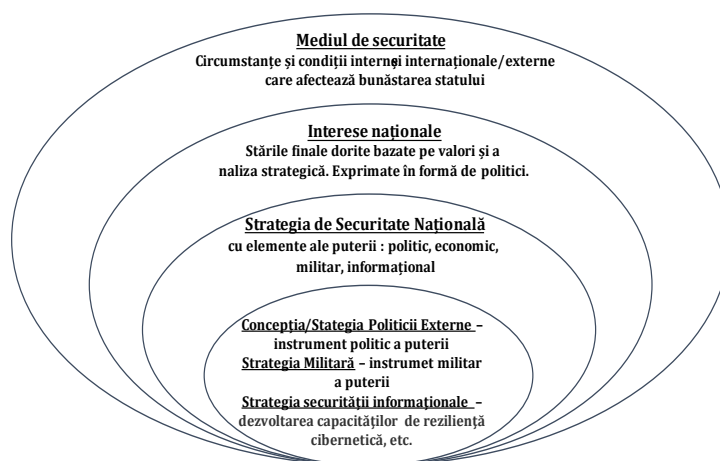

Figura 1. Caracterul comprehensiv al Strategiei²⁶.

(sustenabilitatea unei Strategii). Astfel, o *Strategie bună* va ține cont de *mediul de securitate* în contextul căruia a fost elaborată (Fig. 1), iar finalitățile sale trebuie să ofere și o platformă privind inițierea unui proces de revizuire a altor documente conexe.

Mediul de securitate este un sistem, iar pentru o evaluare a acestuia dintr-o perspectivă sistemică trebuie de identificat, în primul rând, factorii care modelează mediul de securitate, apoi de prezentat o viziune pentru înțelegerea interacțiunilor dintre acești factori. Deși, calitatea mediului de securitate al unui stat este considerată bună atunci când se confruntă cu o probabilitate redusă de război, totuși există patru factori majori care modelează mediul de securitate al unui stat: **barierele geografice, interacțiunea stat-stat (sau dintre actori, în general), structura internațională și tehnologia militară**²⁷. În acest cadru, am mai adăuga un factor important – **războiul hibrid bazat pe tehnologie**.

Factorii respectivi, deși au un caracter general, sunt propuși din perspectiva relațiilor de putere. Totuși, statul este o entitate geografică și sistemul său de securitate și apărare va fi mai presus de toate orientat spre modelarea unui scut împotriva forțelor externe, în special atunci când statul declară un statut de neutralitate. Teritoriul statului *poate fi amenințat de acaparare/cucerire/ocupare sau prin dăunare/distrugeri, plus amenințările pot surveni atât din interiorul, cât și din afara statului*²⁸. Specific Republicii Moldova este că nu putem neglija

Cunoștințe insuficiente despre mediul regional sau internațional de securitate face statele mai vulnerabile, contrariul îmbunătățește capacitatea de reacție la amenințări.

factorul geopolitic, căci însăși realizarea reformelor în sistemul de securitate și reglementarea conflictului de pe malul stâng al Nistrului depind de relațiile geopolitice ale marilor puteri, la baza cărora se află interesele geostrategice în regiune. În același timp, în orice ecosistem, un organism

²⁶ Bartholomees B. *Op. cit.*, p. 110.

²⁷ Tang Sh. *A Systemic Theory of the Security Environment*. In: *Journal of Strategic Studies*, 27 (1), 2004, p. 4.

²⁸ Günter B. H. *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*. În: *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*. Volume 5 of the series Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace. Springer Berlin Heidelberg, 2011, p. 62.

nu este doar un consumator, ci și un modelator al propriului său mediu. Actualmente, relația dintre state și procesele din cadrul mediului lor de securitate sunt interdependente: dezvoltarea internă într-un stat nu numai că modifică propriul mediu al statului, dar are implicații și asupra altor state, în special vecinii săi (de exemplu, implicațiile situației din Ucraina asupra securității Republicii Moldova).

Prin urmare, interacțiunea stat-stat, vulnerabilitățile și nivelul de dezvoltare a statelor și comportamentul extern al acestora poate fi considerat ca un factor care modelează mediul de securitate al unui stat. Deoarece comportamentul extern al unui stat este cel puțin parțial condiționat de această poziționare în cadrul structurii internaționale (definită ca fiind distribuția puterii), structura internațională este, de asemenea, un factor important care modelează mediul de securitate a unui stat. Din această perspectivă, **SSN trebuie să stabilească clar**, fără încărcătură filosofică, atât prin prisma obiectivelor de securitate, cât și a priorităților strategice, **actorii și structurile care vor contribui la dezvoltarea și asigurarea țării, precum și factorii și statele care în mediul actual de securitate reprezintă amenințare la adresa securității naționale** [A se vedea Anexa 3].

În același timp, pentru a avea un consens național privind căile de asigurare a securității naționale, dincolo de *cultura strategică* și *cultura de securitate*, devine tot mai actual subiectul *rezilienței*. Țările UE deja au integrat acest concept în politicile lor de securitate, de exemplu, Estonia a elaborat Concepția Securității Naționale (2017) integrând două abordări – paradigma comprehensivă și ideea de reziliență. Aceasta a contribuit la consolidarea ideii că **apărarea națională ar trebui să fie o sarcină comună a întregii societăți**²⁹. Astfel de abordare contribuie la reziliența față de influența factorilor externi, în special a puterilor străine, care de la perspectiva economică și energetică de influență utilizează cu succes o perspectivă nouă și veche, în același timp, cum ar fi diseminarea știrilor false și a dezinformării ca mijloc de război informațional, care la rândul său se încadrează în amenințări hibride. Conform Strategiei Naționale de Apărare a Republicii Moldova *războiul hibrid* constituie una dintre cele mai grave amenințări, deoarece *acțiunilor specifice războiului hibrid li se adaugă un șir de elemente ce pot avea efect complementar sau sinergic, influențând deteriorarea mediului de securitate: migrația ilegală, traficul ilicit de armament, atacurile teroriste, pericolul chimic, biologic, radiologic și nuclear, acțiunile violente, coerciția și crima organizată*³⁰.

În fine, factorii menționați impun necesitatea unei conștientizări regionale privind perspectiva de dezvoltare a unor acțiuni comune pentru combaterea influenței factorilor externi și crearea unei sinergii ce vizează reformarea sectorului de apărare. O astfel de perspectivă a fost prefigurată în cadrul Conferinței Internaționale privind Perspectivele Parteneriatului Estic care a avut loc la Batumi, 19 iulie 2021, unde președintele Ucrainei, Volodimir Zelenski a menționat că dacă Bruxelles-ul și Uniunea Europeană nu vor arăta un sprijin de *oțel* pentru aspirațiile europene ale celor trei țări (Moldova, Georgia și Ucraina), *atunci cineva își va arăta mușchii de oțel ai armelor pe care le deține în apropiere de granițele țărilor respective*³¹. În același timp, președinta țării, Maia Sandu a evidențiat necesitatea implementării reformelor, deblocând și consolidând relațiile cu UE, dar și cu restul lumii. Iar Salome Zourabichvili, președintele Georgiei și-a exprimat

²⁹ Estonia's comprehensive approach to national defence: origins and dilemmas. <https://sciendo.com/pdf/7>

³⁰ A se vedea: *Strategia Națională de Apărare*, punct. 9-11.

³¹ <https://moldova.europalibera.org/a/la-batumi-moldova-georgia-%C8%99i-ucraina-au-pledat-pentru-integrarea-european%C4%83/31368768.html>

hotărârea de luptă pentru viitorul european al țării sale pentru a evita amenințările de polarizare din interior și provocările din exterior”.³²

Cum evaluăm starea de securitate națională?

Într-o strategie comprehensivă, alături de identificarea factorilor externi care influențează mediul de securitate a unui stat, are loc un proces complex de stabilire a riscurilor și amenințărilor ce vin din interiorul statului. Valabil pentru Republica Moldova este faptul că, aplicând viziunea lui Barry Buzan asupra securității statelor mici/slabe, diferite componente ale statului sunt vulnerabile la diferite tipuri de amenințări, în cazul în care *statele puternice* sunt amenințate de forțe exterioare, în timp ce *statele slabe* pot fi atacate atât din interiorul, cât și din afară³³. De exemplu, amenințările pot surveni și de la mișcări susținute intern și extern (de exemplu, interese personale/de grup în nereglementarea conflictului transnistrean) sau factori/procese interne de genul *corupției*. Astfel, tradiționalele crize politice interne, amplificate de deficiențe ale substratului social-politic al statului și desfășurarea imprevizibilă a conflictului transnistrean, fac Moldova deosebit de vulnerabilă presiunii externe.

În același timp, evaluarea securității naționale din perspectiva *state puternice – state slabe* permite determinarea *stării de securitate – insecuritate* a statelor. Un element de primă importanță în realizarea unei strategii adecvate este dat de starea de la care pleacă și mediul în care evoluează sistemul pentru a se putea dezvolta liber în sensul dorit, pentru a ajunge să-și atingă obiectivele. ***Starea de securitate*** se poate exprima ca un raport între amenințările asupra unor valori (de exemplu, valorile naționale în cazul securității naționale – independență, suveranitate etc.) și capacitatea posesorului acestor valori de a contracara amenințările. Securitatea sau, mai exact, starea de securitate se poate exprima prin raportul dintre capacitatea de răspuns la amenințări.

Această constatare se poate exprima prin relația (1) = RAS, notată simbolic:
$$S = \frac{A}{R},$$

unde: *S* – starea de securitate, *A* – amenințarea, *R* – capacitatea de răspuns.

Deși aplicarea formulei date provoacă mai multe discuții din perspectiva indicatorilor matematici, totuși nu putem neglija necesitatea fundamentării deciziilor politice la nivel național pe analize efectuate cât mai obiectiv, care să elimine eventualele percepții individuale ale decidentului. Pornind de la faptul că starea de securitate este un fenomen complex, dependent de multe elemente, descrierea unui anumit element sau sector de securitate este o problemă capitală pentru o analiză de securitate, bazată pe comparația dintre amenințări și capacitatea de răspuns. Starea de securitate a unui sistem, de asemenea, depinde de parametrii factorilor ce se manifestă în cadrul dimensiunilor majore ale securității: politică, economică, militară, socială, de mediu etc., orice perturbație în aceste domenii putând genera insecuritate. Astfel, în scopul atingerii unui rezultat eficient, această relație simbolică trebuie completată cu niște principii în evaluarea stării de securitate națională:

- Evaluarea stării de securitate națională trebuie să fie percepută de stat (sau instituție de stat) ca absolut necesară. Altfel nu vor fi alocate resursele necesare evaluării, iar recomandările evaluării nu vor fi implementate.

³² <http://tvr moldova.md/actualitate/declaratia-de-la-batumi-republica-moldova-georgia-si-ucraina-aspiratii-clare-pentru-integrarea-europeana/>

³³ Buzan B. *Popoare, State, Frică*. Editura Cartier, 2017.

- Un exercițiu complex de evaluare a securității naționale, cu multe resurse implicate, nu oferă în mod necesar rezultate mai bune decât o evaluare la scară redusă. Uneori, cu un minimum de resurse, se pot obține informații suficiente și de valoare.
- Trebuie identificați factorii-cheie interesați de evaluarea securității naționale.
- Un raport detaliat, cu o listă lungă de recomandări, este total nerealist. Evaluarea securității naționale trebuie să scoată în evidență aspectele fundamentale care trebuie prioritizate.
- Finalitatea evaluării constă în luarea unor măsuri care să ducă la îmbunătățirea activității evaluate.

O altă modalitate de evaluare a securității naționale este determinată de: (-) lipsa corelației dintre documentele de securitate; (-) lipsa corelației dintre documentele strategice și mediul de securitate; (-) capacitățile instituționale limitate în adoptarea unei Strategii de Securitate Națională. În acest cadru, există practica efectuării unui **audit al securității naționale** prin implicarea experților naționali pentru a identifica și descrie riscurile și amenințările prioritare. Auditul poate fi efectuat atât la nivel național, cât și instituțional. De exemplu, Republica Cehă, utilizând astfel de metodă de evaluare a securității, și-a propus să verifice două abilități de

bază ale statului: capacitatea de a identifica amenințări concrete la adresa securității și de a adopta măsuri preventive relevante și capacitatea de a răspunde la o criză în curs de desfășurare care trebuie rezolvată. Prin urmare, fiecare capitol răspunde la următoarele întrebări: Este suficientă legislația actuală? Are statul la dispoziție suficiente capacități? Are statul o capacitate reală de a adopta măsuri adecvate și de a acționa atunci când este necesar?³⁴

Modalitatea respectivă de evaluare a securității naționale, aplicată la nivel strategic național, permite aprecierea amenințărilor și elaborarea unui complex de măsuri adecvate pentru localizarea și neutralizarea acestora. Iar la nivel de instituție sau organizație de securitate, *auditul* se referă mai curând la perspectiva de management al riscului.

În elaborarea SSN, mai des, evaluarea securității naționale este efectuată, în primul rând, prin enumerarea, ierarhizarea și descrierea principalelor vulnerabilități, riscuri și amenințări, [A se vedea Anexa 4 și Anexa 5], apoi analiza opțiunilor de securitate în corelație cu capacitățile statului – modalitate rezonabilă în elaborarea unei strategii conform stării reale de securitate a Republicii Moldova. Cu toate că, din experiența procesului de aprobare a SNA din 2018, care poate fi clasificată ca și lecție învățată, **conștientizarea și promovarea ideii rezonabile**

Obiectivul auditului – să analizeze amenințările cunoscute dintr-o perspectivă de securitate diferită: să caute caracteristici comune și să evalueze gradul de severitate al acestora printr-o nouă abordare care combină contextul național și internațional în care se află țara.

Figura 2. Interdependența dintre factorii interni și externi sporește vulnerabilitatea statului

³⁴ *National Security Audit*. Prague: Ministry of the Interior of the Czech Republic, 2016, p. 8.

despre natura amenințărilor și vulnerabilităților de securitate a scos în evidență necesitatea abordării securității naționale ca problemă politică. Căci alături de factorii externi și interni, care determină starea de securitatea a statului, factorul geopolitic încă este exploatat cu succes în funcție de interesele de conjunctură (Fig. 2).

În acest context, nu putem neglija faptul că în **Programul de activitate al Guvernului Moldova vremurilor bune** se a menționează că Republica Moldova este vulnerabilă la anumite amenințări și riscuri externe și interne, iar unii factori reprezintă provocări cu un potențial latent, cum ar fi nivelul înalt de corupție, sărăcia, migrația, declinul demografic, lipsa coeziunii sociale și starea de criză în economia națională. Această viziune a Programului, reflectă și faptul că în ultimii ani, limitările tot mai evidente ale modelelor tradiționale ale securității, restrânsă la nivelul statelor individuale și al problemei militare, au condus la ideea că acțiunea majoră pentru asigurarea securității statului ar trebui centrată pe protecția individului/cetățeanului. **Ca urmare, nici o construcție de securitate nu se poate realiza, dacă individul nu se simte protejat.** Această idee se bazează pe două principii: (1) interesele de securitate ale statului nu trebuie să intre în contradicție cu interesele de securitate ale cetățenilor; (2) condițiile de securitate cerute de populație pentru bunăstarea sa, față de care statul are responsabilitatea de a se asigura că sunt satisfăcute, includ evident aspectele politice, sociale, economice, culturale, ecologice, mai actuale sunt cele de sănătate, dar nu-și pierde din relevanță și cele militare, mai ales în situația când avem un conflict nesoluționat, iar statul vecin, Ucraina, se confruntă cu pericolul nu numai unor amenințări cu caracter hibrid, dar și militar. Aici putem utiliza și indicatori globali, care permit identificarea cauzelor stării de insecuritate atât la nivel de individ, precum și la nivel de stat, cum ar fi Fragile State Index³⁵, Good Governance Index³⁶, Global Corruption Index³⁷, Human Security Index³⁸, Democratic Resilience Index³⁹, precum și indicatori privind nivelul de responsabilitate a guvernelor față de cetățeni⁴⁰.

În fine, stabilirea unui set de tehnici/metode care ar permite identificarea vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale reieșind din realitățile existente este o chestiune ce ține de experiență și profesionalism. În timp ce elaborarea unei SSN, adecvată mediului (intern și extern) de securitate, ține de *voința politică* de a stabili o viziune strategică, în corelație cu interesul național, și respectiv opțiunile de securitate. Pentru R. Moldova, SSN ar consolida aceste opțiuni prin a răspunde la întrebarea unde dorim să ajungem în 4-5 ani (perioada de implementare a unei strategii) și care vor fi mijloacele utilizate pentru atingerea acestei stări de securitate? Un lucru este sigur – finalitatea dorită este greu de identificat atunci când nu există o conștientizare a necesităților de securitate la nivel de guvernare sau nu este o prioritate pentru agenda politică.

³⁵ <https://fragilestatesindex.org/country-data/>

³⁶ <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

³⁷ <https://risk-indexes.com/global-corruption-index/>

³⁸ <http://humansecuritycourse.info/module-3-human-security-and-development-in-research/hs-index-and-international-comparisons/>

³⁹ <https://www.global-focus.eu/2021/06/democratic-resilience-index/>

⁴⁰ *Expanding freedom and democracy.* <https://freedomhouse.org/>

PARTEA II. FACTORI DE IMPACT LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

O nouă abordare a securității prin prisma politicilor de integritate și anticorupție la nivel național

Costul corupției depășește cu mult suma mitei plătite, fondurilor deturnate și taxelor evitate. Corupția împiedică dezvoltarea, crește inegalitatea, subminează legitimitatea guvernelor și slăbește încrederea publicului în democrație. Impactul corupției poate fi resimțit de la rezultatele slabe ale educației până la eforturile scăzute de atenuare ale amenințărilor și este un impediment major pentru realizarea obiectivelor naționale. În ultimele decenii, accentul pe impactul corupției a crescut constant. Au fost puse în aplicare convenții și standarde internaționale, astfel, au fost puse în aplicare legi și politici în domeniul integrității și anticorupției, au fost create instituții și reforme. Între timp, cercetările academice privind corupția au luat avânt, deoarece actorii de dezvoltare au stabilit combaterea corupției drept obiectiv politic explicit, susținut de finanțare și programe de consolidare a capacităților. Importanța politicilor anticorupție a fost anunțată și de către SUA, în august 2021 fiind semnat un Memorandum, care stabilește lupta împotriva corupției în calitate de interes și deziderat de securitate națională⁴¹.

Corupția împiedică, în special, progresul țărilor aflate în tranziție, precum este Republica Moldova, furând resursele necesare din eforturile de edificare a statului de drept. Resursele furnizate prin practici corupte sunt adesea transformate în influență economică și politică, slăbind astfel instituțiile democratice și extinzând în continuare corupția. Sectorul de securitate și apărare națională nu este izolat de corupție, iar manifestările de corupție pot lua mai multe forme, cum ar fi: mită, acordarea de contracte necompetitive sau manipularea statelor de soldați, traficul de influență, trucarea achizițiilor publice, pantuflajul, utilizarea necorespunzătoare a bugetelor și utilizarea resurselor militare pentru a genera profituri în scop personal⁴².

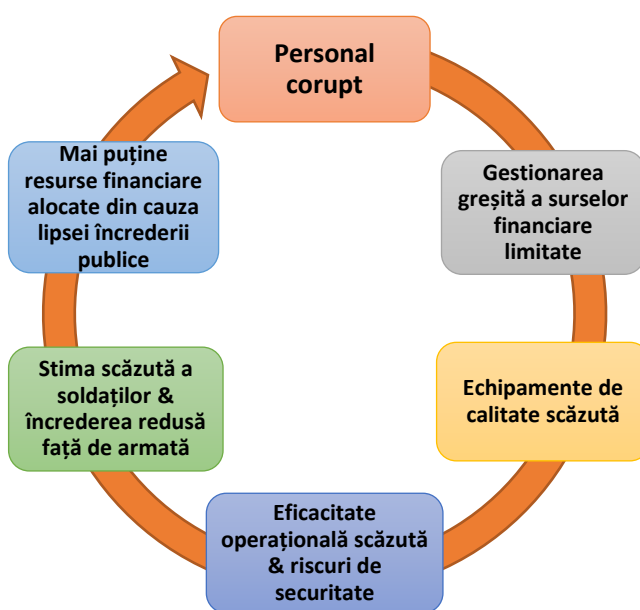

Figura 1. Ciclul corupției în sectorul de securitate

⁴¹ *Fighting Corruption Around the World Promotes Security at Home - Transparency International, 2021.* <https://us.transparency.org/news/fighting-corruption-around-the-world-promotes-security-at-home/>

⁴² *Parliamentary Brief: Building integrity in Defence.* DCAF, 2015.

<https://securitysectorintegrity.com/publication/parliamentary-brief-building-integrity-defence/>

Corupția erodează eficiența și eficacitatea forțelor de securitate și armate. Moralul scăzut al forțelor armate și echipamentele inadecvate pot compromite obiectivele de securitate națională⁴³. Sondajele de opinie publică arată că corupția este, de asemenea, o preocupare majoră pentru cetățenii din Republica Moldova. Deși subiecte privind lupta împotriva corupției au fost pe agenda politicului, reducerea semnificativă și durabilă a corupției s-a dovedit extraordinar de dificilă.

Distribuția răspunsurilor la întrebarea: *În opinia Dvs. care ar fi cele mai mari preocupări sau amenințări interne la adresa Republicii Moldova sau cetățenilor țării noastre?*

Figura 2. Percepția populației privind amenințările interne.
În: Sondaj de opinie, CBS AXA, iulie, 2021. <https://infocenter.md/wp-content/uploads/2021/08/Date-Studiu-Strategia-de-Securitate.pdf>

Care este impactul corupției asupra sectorului de securitate și apărare?

Corupția este costisitoare. Corupția obstrucționează funcționarea eficientă a sectorului securității, deoarece procesele de implementare a politicilor publice sunt compromise. Corupția din sectorul apărării poate căpăta diferite forme: protecționismul, acceptarea unor contracte necompetitive fără organizarea de oferte publice sau manipularea fondurilor de plată.

Sectorul de securitate și apărare oferă adesea un teren fertil pentru activități corupte, datorită unei culturi a confidențialității, secretului și a impunității, care îl protejează de un control

Tipurile corupției în țările aflate în tranziție vizează influențarea actelor normative în timpul elaborării sau aplicării lor, după cum urmează:

- **state capture** reprezintă acțiunile unor grupuri, persoane sau firme din sectorul public sau privat, realizate cu scopul de a influența, în folosul propriu, conținutul unor legi, reglementări sau altor tipuri de acte guvernamentale, prin acordarea de avantaje unor persoane publice, pe căi ilicite sau alte mecanisme netransparente;
- **corupția administrativă** ține de distorsionarea intenționată a aplicării legilor, normelor și reglementărilor existente, pentru a crea avantaje unor actori publici sau privați, prin acordarea de câștiguri personale unor oficialități, pe căi ilicite sau alte mecanisme netransparente.

⁴³ *Building Integrity and Reducing Corruption in Defence A Compendium of Best Practices*. Geneve: NATO&DCAF, 2010, p. 1-3. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_104893.htm

Transparency International identifică o dimensiune politică prin care sectorul de securitate poate fi predispus corupției. În acest sens, următoarele domenii pot deveni o potențială sursă de corupție, în cazul în care nu se aplică prevederile legale: politicile de securitate; controlul serviciilor de informații și a altor proceduri de planificare și politici, cum ar fi Strategia de securitate națională și apărare.

Factori, precum lipsa transparenței (cultura secretului și confidențialității), urgența operațională, lipsa mecanismelor de supraveghere și absența unor reguli și reglementări clare privind integritatea, pot crea o atmosferă, care permite coruperea și utilizarea resurselor financiare și de altă natură în scop privat. În acest context, avertizorii de integritate joacă un rol crucial în semnalarea infracțiunilor și riscurilor de corupție. Astfel, comitetele de supraveghere, instituțiile avocaților și inspectorii sunt esențiale în combaterea corupției.

În procesul de încorporare a măsurilor anticorupție în reforme, este esențial să se abordeze problemele specifice anumitor instituții, precum și suprapunerea dintre cele două sectoare (integritate și securitate).

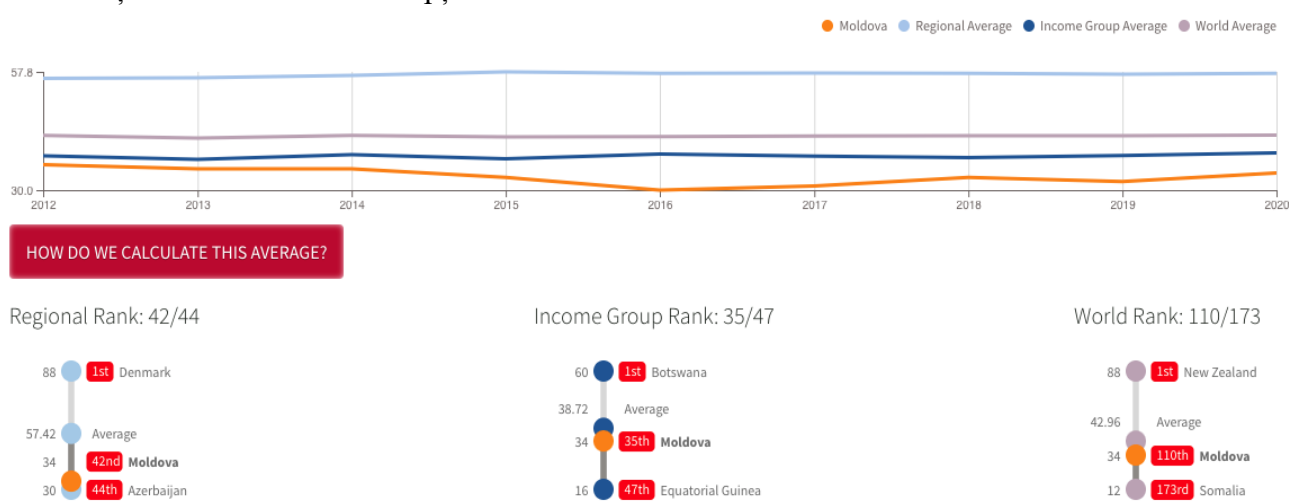

Figura 3. Indicatorii privind buna guvernare în Republica Moldova, USAID 2020⁴⁴

Principalele domenii afectate de corupție în domeniul apărării și securității sunt:

- managementul personalului și al forței de muncă;
- gestionarea financiară, achizițiile publice, aranjamentele de compensare;
- externalizare, privatizare, parteneriate public-privat;
- utilizarea surplusului de echipamente și infrastructură.

Riscurile de corupție. Programul de apărare și securitate Transparency International (TI-DSP)⁴⁵ a dezvoltat o tipologie a riscurilor de corupție în sectorul de apărare și securitate. Identifică cinci riscuri-cheie de corupție - politic, financiar, personal, operațiuni și achiziții - care acționează ca stâlpi după care pot fi grupate riscurile. Cele cinci domenii-cheie de risc sunt:

- Politic: Riscul ca legislația și controalele de apărare să fie compromise de corupție.
- Financiar: riscul abuzului de bugete și venituri mari, potențial secrete.

⁴⁴Indicatorii privind buna guvernare în Republica Moldova, USAID, datele din anul 2020, <https://idea.usaid.gov/cd/moldova/democracy-human-rights-and-governance>

⁴⁵ Programul de apărare și securitate, Transparency International, <https://ti-defence.org/what-we-do/responsible-defence-governance/>

- Personal: Riscul corupției în rândul forțelor armate și al personalului Ministerului Apărării.
- Operațiuni: Riscul de corupție care apare în timpul operațiunilor militare în țară sau în străinătate.
- Achiziții: riscul de corupție în procesul de cumpărare a echipamentelor și altor bunuri și servicii.

Justiție eficientă și accesibilă. Un sistem judecătoresc independent și existența mecanismelor eficiente de prevenire și combatere a corupției sunt temelia statului de drept, indispensabile pentru dezvoltarea sustenabilă a țării, pentru o democrație funcțională și pentru respectarea și realizarea drepturilor omului. Reforma justiției trebuie realizată până la nivelul comunităților locale. Cetățenii trebuie să beneficieze de un serviciu al justiției corect, accesibil și transparent, pentru ca societatea să fie una democratică și sustenabilă.

În rezultatul neglijării intenționate de către actorii politici și al influenței politice continue în sistemul judecătoresc, mecanismele existente ale țării, create pentru a verifica averea funcționarilor de stat, pentru a investiga legăturile lor personale și pentru a-i sancționa pentru încălcarea legislației în domeniul integrității, nu sunt capabile să asigure îndeplinirea eficientă a justiției și răspunderea.

Procesul de asigurare a integrității în sistemul judiciar este unul multicontextual și transversal. Încrederea socială în autoritățile de stat depinde de încrederea că demnitarii aleși își vor îndeplini atribuțiile în conformitate cu interesul public, vor promova reglementările necesare pentru a asigura integritatea instituțională și profesională, vor identifica și elimina riscurile de corupție, vor impune răspunderea și vor aplica măsuri punitive corespunzătoare față de cei care încalcă aceste standarde.

Cultivarea integrității în sectorul public în Republica Moldova la nivel practic nu a avansat. În consecință, corupția continuă să fie răspândită pe larg, iar încrederea publică în guvernare este mică. În mare parte, acest lucru se datorează faptului că oficialii corupți, în continuare au posibilitatea să exercite influență politică asupra sistemului juridic, – nu doar prin obținerea justiției selective pentru sine, dar și prin slăbirea sistemului, în general, afectându-i capacitatea de a identifica și sancționa încălcările legislației în domeniul integrității. Cadrul legislativ existent are lacune și deficiențe semnificative, care în continuare permit oficialilor cu relații strânse să-și ascundă averile și să evite investigarea acestora, în timp ce ANI nu are suficiente resurse financiare și umane pentru a-și face lucrul bine. Mai mult decât atât, însăși activitatea ANI a fost afectată de încercări de obstrucționare din partea sistemului judiciar și a Parlamentului.

Achiziții publice și riscurile de corupție. Achizițiile publice fac parte dintr-un proces complex, care urmează să asigure aprovizionarea bunurilor și serviciilor publice, dezvoltarea infrastructurii, funcționalitatea instituțiilor publice, să contribuie la crearea mediului competitiv, la promovarea bunelor practici și la utilizarea eficientă și eficace a fondurilor publice. Valoarea medie anuală a contractelor de achiziții publice constituie circa 6-12% din PIB-ul Republicii Moldova. În ultimii ani, domeniul achizițiilor publice trece prin reforme continue, care au drept scop eficientizarea, sporirea nivelului de transparență al acestuia și reducerea riscurilor de fraudă și corupție. Achizițiile publice reprezintă una dintre activitățile guvernamentale cele mai vulnerabile a actelor de corupție⁴⁶, iar riscurile sunt și mai mari în domeniul apărării, securității și ordinii publice, din cauza sumelor mari de bani implicate, contractelor complexe și cu valoare

⁴⁶ A se vedea: OECD, 2016, <https://www.oecd.org/corruption-integrity/>; Fraud and Corruption Awareness Handbook, World Bank & IBRD, 2013.

ridicată, număr redus de furnizori, ceea ce ajută la dezvoltarea relațiilor personale stabile și la faptul că poate fi aplicat secretul de stat⁴⁷.

Cadrul instituțional în domeniul achizițiilor publice indică deficiențe semnificative, inclusiv rolul limitat al Agenției Achiziții Publice, care nu are mecanisme de control pentru a depista corupția, în special controlul ex-post al executării contractelor; capacitățile tehnice slabe ale membrilor grupurilor de lucru din cadrul autorităților contractante, îndeosebi la nivel local, precum și cazurile frecvente de conflicte de interese în rândul membrilor acestor grupuri; sistemul ineficace de soluționare a contestațiilor și sistemul slab de executare a legii, caracterizat de nivelul ridicat al corupției în sistemul judiciar. Participarea scăzută a operatorilor economici la procedurile de achiziții publice - care rezultă din dimensiunea mică a comunității de afaceri din Republica Moldova și experiența limitată a operatorilor săi economici - este un obstacol în calea concurenței și duce la un număr excesiv de contracte atribuite unui număr mic de operatori economici. Acest lucru întărește prezența conflictelor de interese și a coluziunii și descurajează operatorii economici să participe la procedurile de achiziții publice. Corupția în achizițiile publice este „încorporată” într-un sistem general al comportamentelor coruptibile, care acoperă toate sferele vieții de afaceri și private din țară. De aceea, nu trebuie tratată izolat. Cu toate acestea, puțină atenție a fost acordată, deocamdată, corupției în domeniul achizițiilor publice din cadrul sistemului afacerilor interne, parțial din cauza complexității tehnice și securizării datelor.

Principalii indicatori de risc privind corupția în procesul achizițiilor publice sunt: mita și comisioanele ilegale; conflictele de interese; licitația cu o înțelegere secretă (în complicitate); falsificarea licitațiilor; companii fictive; divulgarea informațiilor privind oferta; licitația dezechilibrată; manipularea procedurii de licitație; achiziții publice nejustificate dintr-o sursă unică și achiziții publice diferențiate; specificații aranjate; excluderea ofertanților calificați; achiziții publice inutile și fraudă în materie de achiziții publice la implementarea contractului. Coluziunea este în particular marcată prin divizarea teritoriului între un număr limitat de companii. Conform Raportului de evaluare a riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice în Republica Moldova⁴⁸ a fost identificată legătura între donațiile pentru partidele politice și atribuirea contractelor, acest fapt fiind raportat și de către societatea civilă și pot semnaliza despre existența unor lacune privind asigurarea transparenței și integrității în Republica Moldova.

Avertizorii de integritate în calitate de gardieni ai democrației și statului de drept

Lipsa de progrese în combaterea corupției erodează democrația și subminează statul de drept, sistemul judiciar în Republica Moldova. O măsură eficientă pentru a asigura transparența și a detecta faptele ilegale ține de asigurarea protecției avertizorilor de integritate, care este

⁴⁷ Pyman, M., Wilson, R., Scott, D. The extent of single sourcing in defence procurement and its relevance as a corruption risk: A first look. Defence and Peace Economics, 20(3), 2009, pp. 215–232. <https://doi.org/10.1080/10242690802016506>

⁴⁸ Raport de evaluare a riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice în Republica Moldova, 2016, https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/raport-de-evaluare-a-riscurilor-de-corupie-in-sistemul-achiziitiil.html

indispensabilă pentru protecția drepturilor fundamentale ale omului. Potrivit OECD⁴⁹, corupția, fraudă și ilegalitățile există în organizații închise și secrete. În multe cazuri, angajații sunt conștienți de acțiunile ilegale comise de colegi sau conducere, dar se simt incapabili să spună ceva de teama răzbunării, represaliilor sau lipsește încredere privind soluționarea problemei.

Dezbaterile publice despre protecția denunțătorilor și avertizorilor de integritate au câștigat mai multă tracțiune după scurgeri, precum *Dieselgate*, *Panama Papers*, *Snowden*, *Cambridge Analytica* și *LuxLeaks*. Evenimentele recente impun ideea că denunțătorii au un rol decisiv în expunerea activităților ilegale care afectează interesul public. Instituția de protecție a avertizorilor de integritate ca modalitate eficientă de detectare a corupției este încă în curs de dezvoltare.

Avertizorii de integritate apară un interes public și nu trebuie confundați cu turnătorii, care urmăresc scopuri personale. Avertizorii de integritate⁵⁰ pot fi angajații sau foștii angajați (ultimele 12 luni) ai unei entități publice sau private, dar care dezvăluie cu bună credință practicile ilegale ce constituie o amenințare sau aduc prejudiciu interesului public. Conform Legii Integrității (122/2018)⁵¹ pot obține statut de avertizori de integritate și persoanele care au sau au avut în ultimele 12 luni calitatea de stagiar sau voluntar în entitate. Dezvăluirile se pot face pe trei căi: adresarea în formă scrisă angajatorului, sesizarea către CNA, dar și dezvăluirile publice prin intermediul mass-media sau altor rețelelor sociale. Deși cadrul normativ prevede mecanismul de protecție, societatea nu este destul de informată privind conținutul legii cu privire la avertizorii de integritate. De asemenea, o provocare privind aplicabilitatea legii constă în percepția societății care echivalează avertizorii de integritate cu turnătorii, însă avertizorii apară și protejează interesul public.

Potențialii avertizori de integritate pot sesiza eventuale cazuri de corupție, a încălcărilor de mediu, a încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, a celor ce țin de securitatea națională, precum și a altor încălcări, acțiuni sau inacțiuni care amenință sau prejudiciază interesul public.

Sondajele de opinie publică demonstrează că cetățenii consideră corupția o problemă majoră pentru Republica Moldova. **Corupția este de natură sistemică și afectează calitatea vieții și serviciile oferite, sporind inegalitatea. Justiția este un sector profund afectat de corupție.** Un raport de monitorizare elaborat, în 2017, de Centrul pentru Analiza și Prevenirea Corupției din Moldova⁵², a examinat denunțarea faptelor greșite în sectorul justiției. Potrivit raportului, în perioada 2012-2016, Consiliul Magistraturii nu a primit nici un denunț. Am putea presupune că magistrații se tem de posibile presiuni și represalii la locul de muncă, deoarece mecanismul de protecție a denunțătorilor nu este bine definit și dezvoltat de cadrul legal existent. Protecția avertizorilor reprezintă un potențial imens de a detecta și preveni daunele aduse interesului public, cum ar fi fraudă, corupția, evaziunea fiscală, amenințările la adresa sănătății și siguranței publice, a gestionării necorespunzătoare a fondurilor publice și a spălării banilor.

⁴⁹ OECD Recommendation of the Council on Public Integrity, 2017, <https://www.oecd.org/corruption-integrity/explore/oecd-standards/integrity-recommendation/>

⁵⁰ Legea privind avertizorii de integritate Nr. 122 din 12-07-2018, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105486&lang=ro

⁵¹ Legea integrității Nr. 82 din 25-05-2017, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105688&lang=ro

⁵² Raport de evaluare a nivelului implementării instrumentarului anticorupție în sistemul judecătoresc, Centrul pentru Analiza și Prevenirea Corupției din Moldova, 2017, <https://www.capc.md/en/publicatii/raport-de-evaluare-nivelului-implementarii-instrumentarului-anticoruptie-sistemul-judecatoresc/>

Potrivit Centrului Național Anticorupție din Moldova⁵³, instituirea unui mecanism eficient pentru denunțarea corupției și protejarea reală a avertizorilor va duce la o denunțare sporită a practicilor ilegale și a altor divulgări de interes public. Scopul mecanismului de avertizare este de a promova climatul de integritate în sectorul public și privat și de a asigura o protecție adecvată împotriva ostracizărilor în contextul dezvăluirii practicilor ilegale.

Puncte de reflecție:

În procesul de încorporare a măsurilor anticorupție în reforme, este esențial să se abordeze problemele specifice anumitor instituții, precum și suprapunerea dintre cele două sectoare (integritate și securitate). Politicile publice existente, abordează adesea instituțiile în mod izolat și nu reușesc să abordeze guvernanta și supravegherea sectoarelor. De asemenea, ele tind să se concentreze asupra reformelor la nivel superior, trecând cu vederea cunoștințele locale și utilizarea mecanismelor nonformale. Există o serie de exemple de procese de reformă eficiente, care permit elaborarea unui număr de principii-cheie cu privire la reformele eficiente, deoarece corupția din sectorul securității este, de asemenea, legată de contextul specific în care funcționează instituțiile, este important să ne asigurăm că fiecare proces de reformă reflectă și o înțelegere a mediului și contextului local.

Orientările DAC-OECD⁵⁴ privind reforma sectorului de securitate, enumeră o gamă largă de organizații care ar putea fi luate în considerare într-un proces de reformă, inclusiv forțele armate, poliția, oficialii vamali, serviciile de informații, instituțiile judiciare, precum și organizațiile pentru drepturile omului și presa⁵⁵. Diversitatea instituțiilor care trebuie abordate creează o serie de dificultăți în proiectarea și implementarea proceselor de reformă, în timp ce lipsa unei definiții clare creează o barieră în calea monitorizării și evaluării efective a reformelor. Înțelegerea crescândă a legăturilor dintre cele două sectoare, cum ar fi necesitatea unei legislații eficiente pentru a impune eforturile anticorupție în sectorul de securitate, se reflectă în discuțiile în creștere și dezvoltarea abordărilor holistice ale reformei. Acesta este, în special, cazul țărilor post-conflict, unde un guvern central slab, absența statului de drept și infiltrarea organizațiilor de securitate și justiție, toate se combină pentru a spori oportunitatea practicilor corupte. Pentru a aborda problemele legate de ambele, reformele trebuie să abordeze simultan sectoarele, precum și să trateze problemele de corupție care sunt specifice organizațiilor individuale din cadrul acestora. De asemenea, sunt necesare măsuri care abordează corupția în mod direct.

Reforma și guvernarea sectorului de securitate trebuie să includă în politicile publice și planurile de acțiuni dezideratul de prevenire, combatere a corupției, asigurarea transparenței și integrității instituționale.

Recomandări:

Abordare multidimensională și holistică: Abordarea corupției nu poate fi un exercițiu pur și simplu tehnic. În timp ce sprijinul este necesar pentru înființarea de instituții și instruirea

⁵³ Notă informativă la proiectul Legii privind protecția avertizorilor de integritate https://www.cna.md/public/files/Proiect_lege_avertiz/nota_lege_avert.integr.pdf

⁵⁴ The OECD DAC Handbook on Security System Reform (SSR): Supporting Security and Justice, 2017, <https://issat.dcaf.ch/Learn/Resource-Library/Policy-and-Research-Papers/OECD-DAC-Handbook-on-Security-Sector-Reform>

⁵⁵ *Corruption road-map briefing*. DCD/DAC/GOVNET(2005)6. <https://www.oecd.org/dac/37528611.pdf>

persoanelor pentru combaterea și atenuarea corupției, este necesară gestionarea politică. Programele de prevenire și combatere a corupției au nevoie de personal competent cu abilități diplomatice și de mediere, prin analizarea riscurilor și planuri de atenuare și analize solide cu privire la modul în care rețelele de corupție funcționează într-un context local. Reforma și guvernarea sectorului securității trebuie, de asemenea, să ia în considerare și să completeze programele naționale anticorupție.

Evaluări ale corupției: Corupția se desfășoară diferit în fiecare context. Instrumentele necesare pentru analiza corupției ar trebui să includă părțile interesate, economia politică și analizele integrității instituționale. În plus, urmărirea banilor, tranzacțiilor și schemelor de spălare a banilor este importantă. De exemplu, Bernard Harborne evidențiază evaluările studiilor de caz din Ucraina, în urma cărora veniturile din sectorul securității au descoperit corupție semnificativă și amenințări la adresa sustenabilității finanțării sectorului de securitate.

Consolidarea instituțiilor și procedurilor anticorupție în sectorul de securitate: Procedurile și standardele care promovează integritatea și sancționează corupția trebuie să fie construite în cadrul instituțiilor de securitate. Realizarea acestui lucru include personalul de securitate care identifică și acordă prioritate riscurilor lor de corupție, împreună cu dezvoltarea unor planuri specifice contextului, care să țină cont de provocările politice. Codurile de conduită, procesele de achiziție și avansare în carieră și legislația pentru avertizorii de integritate trebuie să fie susținute, în special în rândul conducerii instituțiilor din sectorul de securitate și supravegherea aplicării legislației în practică.

Îmbunătățirea supravegheri și responsabilității: Responsabilitatea pentru utilizarea resurselor de stat este crucială pentru combaterea corupției. Sectoarele de apărare și securitate prezintă două obstacole critice pentru responsabilitate: (1) informații sensibile; și (2) complexitatea tehnică. Va fi întotdeauna nevoie de un anumit nivel de secret în sectorul de securitate, dar tactici, precum etichetarea bugetelor ca „secrete de stat” demonstrează modul în care această nevoie poate fi ușor abuzată. Un echilibru sănătos între secret și dezvoltare trebuie să fie găsit cu civilii care cântăresc asupra deciziei. Cei responsabili de supraveghere trebuie, de asemenea, să înțeleagă ceea ce examinează, ceea ce ar putea necesita consultanță de specialitate. În cele din urmă, trebuie instituite și menținute instituții eficiente de supraveghere, cum ar fi organismele anticorupție, care, fără sprijin, sunt vizate pentru reduceri bugetare.

Respectarea principiului publicității și transparenței procedurilor de achiziții, inițiate și desfășurate atât de către Ministerul Afacerilor Interne, cât și instituțiile subordonate, prin publicarea pe pagina web a planului de achiziții, a documentației de atribuire a contactelor de achiziții, conform prevederilor normative. Această recomandare rezultă și din pct. 11, pilonul II al Planului de Acțiuni din Strategia Națională de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 56/2017.

Societatea civilă și vocile cetățenilor: Sprijinul pentru combaterea corupției trebuie să faciliteze un dialog între public și sectorul securității, până la punctul în care aceasta este norma. Acest lucru nu înseamnă doar „sensibilizarea” cu privire la corupție. Majoritatea cetățenilor sunt bine conștienți de problemele de corupție. Mai degrabă înseamnă a ajuta publicul și societatea civilă să examineze modul în care funcționează corupția și care sunt modalitățile de a cere răspundere. În plus, presa trebuie să fie împuternicită ca o parte importantă a supravegherii societății civile.

Securitatea militară: de la starea de ambiguitate la strategii preventive și acțiuni proactive

Eficacitatea și funcționalitatea deplină a sectorului securității și apărării naționale al unui stat reprezintă un element vital al dezvoltării stabile a statului și, corespunzător, al creșterii în ascendență a bunăstării populației și mediului social-economic. În Republica Moldova, sectorul de apărare are la bază un sistem de interacțiune mixt cu pilonul principal – Armata Națională. Fundamentele conceptuale ale sectorului de apărare sunt stipulate în Legea cu privire la apărarea națională, care a fost aprobată în 2003 și amendată în 2018⁵⁶. Acest document politico-juridic reglementează structura, conducerea, sistemul și modalitatea de planificare a apărării și are menirea să ghideze toți factorii de decizie cu atribuții în sectorul de securitate și apărare.

Elementul important al sectorului de securitate națională îl reprezintă forțele armate, care au scopul constituțional să apere statul și să asigure securitatea militară, totodată fiind și un garant al independenței și suveranității.

Documentele politice, cum ar fi Strategia Securității Naționale și Strategia Apărării Naționale servesc drept repere pentru Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Apărării, autoritățile publice și instituțiile abilitate ce asigură securitatea militară prin prioritizarea aspectelor politicii de apărare și alocarea corespunzătoare a resurselor în procesul de planificare a acesteia. Într-un astfel de cadru normativ, planificarea și asigurarea securității militare ar trebui să fie procese sistemice și sincronizate. Însă, evaluând critic situația creată în sectorul de securitate și apărare pe parcursul mai multor ani, se evidențiază o problemă conceptuală care nu permite o astfel de concluzie. Respectiv, această lacună reduce din funcționalitatea și eficacitatea securității militare. Elementul *paradoxal* constă în faptul că sistemul de planificare a apărării în Republica Moldova avansează fără reflecțiile moderne pe marginea sau din perspectiva Strategiei de Securitate Națională, actualizată, aprobată în 2011, și, corespunzător, fără evaluarea amenințărilor contemporane și analiza riscurilor, care s-au transformat pe parcursul ultimilor 10 ani⁵⁷. Această situație creează o stare de ambiguitate în procesul de elaborare a politicii de apărare și de planificare a apărării. O asemenea lacună afectează procesul selectării și adoptării celei mai adecvate strategii de dezvoltare a securității militare și prioritizarea fondurilor financiare pentru sectorul apărării, care ar permite o reacție adecvată la provocările potențiale și estimate. Motivul acestei stări de ambiguitate constă în inexistența unei viziuni obiective privind amenințările contemporane, care s-au transformat dramatic de la începutul crizei militare în estul Ucrainei, în 2014 și în Siria, în 2012, precum și situația pandemică actuală generată de COVID-19.

Așadar, conducerea Ministerului Apărării și a altor instituții ce asigură securitatea militară, având la baza activității Strategia de Apărare Națională din 2018, de fapt și-au asumat responsabilitatea, prin sens comun și rațional, fără a avea ghidări strategice clare din partea

⁵⁶ *Legea cu privire la apărarea națională*. Legea Parlamentului RM nr. LP 345/2003 din 25.07.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 200-203, art. 775, Chișinău, 19.09.2003. Versiune în vigoare din 12.12.18 în baza modificărilor prin LP220 din 08.11.18, MO462-466 din 12.12.18 art. 772.

⁵⁷ *Strategia securității naționale a Republicii Moldova*. Hotărârea Parlamentului RM nr. HP 153/2011 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 170-175, art. 499, 14.10.2011. Ultima versiune în vigoare din 22.12.17 în baza modificărilor prin HP269 din 07.12.17, MO441-450/art.755, Chișinău, 22.12.17.

conducerii statului, pe parcursul ultimilor 7 ani⁵⁸. Prin urmare, procesul de planificare a apărării, cel mai probabil, nu răspunde adecvat la amenințările și provocările contemporane, de mult timp transformate, ceea ce reprezintă o vulnerabilitate a securității naționale, care poate fi exploatată de *spoileri*. La rândul lor, instituțiile abilitate vor gestiona crizele eventuale mai greu, din considerentul că dezvoltarea capacităților anterior planificate nu vor corespunde amenințărilor și provocărilor nou apărute, pentru că, probabil, nu vor fi estimate obiectiv, la nivel național, în faza inițială de planificare. Astfel, este necesară revizuirea comprehensivă a sectorului de securitate și apărare, îndeosebi modalitatea de evaluare a amenințărilor și analiză a riscurilor, de elaborare a politicilor de securitate și apărare cu strategii preventive și, corespunzător, sincronizarea lor cu procesul de planificare a apărării, prin acțiuni proactive de contracarare a amenințărilor. Conform celor mai bune practici internaționale de bună guvernare democratică, un element de suport într-un astfel de exercițiu revine și societății civile, care deseori impulsionează transparența securității militare și justifică legitimitatea acțiunilor sectorului de apărare în circumstanțele unor campanii de dezinformare de tip hibrid⁵⁹.

Starea de ambiguitate în sectorul de apărare

Istoria demonstrează că segmentul important al relațiilor internaționale - securitatea internațională - se dezvoltă având la bază principiul schimbării dialectice și poate fi înțeleasă mai obiectiv prin conceptele paradigmelor relațiilor internaționale. Drept exemplu, vom menționa sfârșitul secolului XX, marcat de finalizarea Războiului Rece, care a fost pe deplin dominat de paradigma *Realismului politic* al relațiilor internaționale. Conform postulatelor acestei paradigme, dilema de securitate cu curse de înarmări și amenințări militare convenționale clar vizibile și percepute, au fost agenda principală a majorității statelor pe arena mondială în procesul de asigurare a securității naționale. Finalizarea acestei perioade a fost marcată drept punct de transformare și oportunitate pentru avansarea conceptelor adepților paradigmelor liberalismului și constructivismului social. Dezvoltarea și impulsionearea organizațiilor internaționale în baza conceptelor securității internaționale colective și securității internaționale cooperative, cum ar fi ONU și OSCE, precum și diferitor concepte noi, cum ar fi securitatea comunitară și apărare colectiva comunitară, au creat o stare de optimism în rândul diplomaților și militarilor privind lansarea stabilității internaționale de lungă durată, îndeosebi în arealul european.

În același timp, **procesul globalizării a demonstrat că amenințările internaționale în sec. XXI nu au dispărut, dar au evoluat și s-au transformat în asemenea măsură încât au determinat crearea unei stări de ambiguitate în rândul politicienilor și reprezentanților sectorului de apărare.** Evenimentele tragice de la New York, din 11 septembrie 2001, actele de terorism din Spania și Regatul Unit, din 2005, războaiele din Afganistan, din 2001 și Irak, din 2003, războiul din Georgia, din 2008, crizele din bazinul Mării Mediterane, din 2011-12, conflictul militar din Ucraina, din 2014 și războiul din Siria, din 2012 până în prezent, precum și pandemia COVID-19, demonstrează că amenințările în cadrul securității internaționale au evoluat sub altă formă și conținut. Mai mult, gama acestora s-a extins pe mai multe domenii, care tradițional se

⁵⁸ *Strategia națională de apărare și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018–2022*. Hotărârea Parlamentului RM nr. HP 134/2018 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 285-294, art. 441, Chișinău, 03.08.2018.

⁵⁹ Cibotaru V., Popescu N. *Revizuirea politicii de apărare și securitate a Republicii Moldova*. Notă Analitică. Chișinău, Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), 2021, p. 8.

considerau securizate în cadrul paradigmei realiste. Așadar, multiple exemple privind exploatarea vulnerabilității informaționale și cibernetice, instabilității politice, situației economice și financiare nesatisfăcătoare ale unui stat prin intermediul actorilor nonguvernamentali/nonstatali, de fapt, au scopuri ascunse privind crearea dominării politico-militare asimetrice a unui actor de către alt(ți) actor(i) internațional(i). În astfel de circumstanțe, s-au evidențiat două necesități de reacție la astfel de provocări. Prima, sectorul de securitate și apărare trebuie să fie transformat într-un model integrat pentru a răspunde comprehensiv la amenințările și provocările în adresa securității statului. A doua, actorii cu capacități statale modeste, cum ar fi și Republica Moldova, pot să aibă o reziliență mai efectivă la noi tipuri de amenințări în cadrul unor configurații internaționale de tip securitate/apărare colectivă sau comunitară.

Drept răspuns la astfel de situații nou apărute pe arena internațională, un concept bine justificat a fost propus de către Școala de la Copenhaga, condusă de savantul Barry Buzan⁶⁰. Conform postulatelor acestei Școli de securitate, în condițiile globalizării și incertitudinii privind amenințările noi și netradiționale/asimetrice, securitatea statului trebuie să fie structurată într-un model de securitate comprehensivă (holistică) care să acopere mai multe domenii de viață a unei națiuni, cum ar fi securitatea militară (tradițională), securitatea informațională, securitatea economică, securitatea energetică, securitatea ecologică, securitatea cibernetică, securitatea financiară, alte domenii vitale (e.g. infrastructura critică/funcționalitatea medicinei).

Analiza crizelor din Ucraina, din 2014 și din Siria, din 2012, precum și modul de gestionare a pandemiei COVID-19 atât la nivel global, cât și național, demonstrează creșterea ambiguității în sectorul de apărare, precum și necesitatea re-modelării securității comprehensive. Apariția noilor amenințări agresive de tip hibrid și actorilor nonstatali, cum ar fi ISIS, armata privată „Wagner” sau companii cibernetice anonime din zona gri, au demonstrat că actorii internaționali vor încerca soluționarea problemelor internaționale istoric nerezolvate prin metoda de lupta *Proxy* (hibride), direcționată mai mult spre exploatarea tuturor vulnerabilităților statelor. Cu alte cuvinte, **adeptii metodei *Proxy* exploatează vulnerabilitățile statului (națiunii) pentru a spori artificial riscul materializării amenințărilor în favoarea sa**⁶¹. Astfel de abordare este una mai puțin costisitoare pentru că exploatează contradicțiile interne ale unui stat (societăți) și nivelul scăzut de reziliență la astfel de atacuri. Mai mult, această metodă nu implică o responsabilitate juridică din partea unui stat la nivel internațional pentru asemenea acțiuni, pentru că nu pot fi clar vizibile și justificate. Așadar, amenințările la adresa securității naționale devin de altă natură. **În astfel de situație, dezvoltarea forțelor armate și anume a procesului de planificare a apărării poate să se confrunte cu o mare marjă de eroare în procesul de creare a capacităților și capacităților inadecvate, care pot să nu facă față provocărilor nou apărute.**

Statul trebuie să dezvolte un model de securitate comprehensivă pentru a asigura un confort pentru cetățeni să activeze liber și fără frică față de amenințări.

Într-un astfel de model de securitate, sectorul de apărare este recomandabil să fie integrat în modelul de securitate națională comprehensivă.

⁶⁰ Mija V. *Necesitatea Reformării Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova*. Chișinău, Platforma “Civic”, 04 ianuarie 2010, 10 p. <https://civic.md/stiri/5480-necesitatea-reformarii-consiliului-suprem-de-securitate-al-republicii-moldova.html>

⁶¹ Mînzărari D. *Un Model de Avertizare Timpurie a Războiului Hibrid: Spre un Mecanism de Avertizare Timpurie pentru Republica Moldova*. Chișinău, Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), aprilie 2021.

În condițiile contemporane sunt mai mulți factori cu efecte pentru securitatea militară din Republica Moldova, însă unii dintre aceștia trebuie luați în calcul ca fiind prioritari. Primul este evoluția conflictului militar din estul Ucrainei, care poate eventual produce efecte asupra dezvoltării Republicii Moldova din punct de vedere strategic, creând un mediu favorabil sau o platformă de destabilizare din partea de est a Republicii Moldova. Al doilea factor, indirect legat de evoluția primului factor, este procesul soluționării conflictului transnistrean, cu elementul staționării trupelor și depozitului de muniții din Cobasna (20,000 tone), al Federației Ruse și auto-proclamatei republici transnistrene, ce reprezintă o dilema de securitate clasică (militară) și nu poate fi ignorată din punct de vedere militar. Al treilea factor reprezintă instabilitatea politică internă, care cu regret a polarizat societatea. Acest factor are potențialul de a produce o dezbinare ideologică în societate, amplificând vulnerabilitatea socială, care poate fi exploatată de propagandă prin radicalizarea forțelor politice. În întregime, astfel de procese au potențialul să producă o radicalizare socială și un război civil, care în lipsa rezilienței statului poate produce o dependență asimetrică de alți actori internaționali și, potențial, o suveranitate redusă. Al patrulea factor este corupția profundă în mai multe sectoare ale societății, ce diminuează legitimitatea instituțiilor de stat și reprezintă un risc înalt pentru instituțiile ce asigură ordinea publică. Prin efect cumulativ, acești factori pot eventual exploata vulnerabilitățile Republicii Moldova prin metoda *Proxy*. Corespunzător, rolul forțelor armate este de a preveni și de a descuraja astfel de încercări. Mai mult, forțele militare sunt un suport pentru autoritățile publice în gestionarea crizelor apărute, precum și în respingerea unor atacuri sau acțiuni subversive la adresa securității statului. Însă, pentru astfel de funcții, sectorul de apărare are nevoie de un proces de planificare flexibil cu ghidări timpurii pentru a permite Guvernului anticiparea planificării resurselor financiare și materiale necesare⁶².

În dezvoltarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova, cu pilonul principal Armata Națională, au fost mai multe etape care reprezentau puncte de re-evaluare și ajustare a securității militare. Doi factori cu efecte esențiale pentru modernizarea sectorului de securitate au reprezentat procesul aprofundării cooperării în cadrul Programului Parteneriat pentru Pace (PFP) cu NATO și lansarea cooperării cu UE. În cadrul primei platforme, Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO cu multiple inițiative, unele dintre ele fiind Evaluarea Strategică a Apărării și Inițiativa Dezvoltării Capabilităților de Apărare, au ajutat factorii de decizie să identifice lacunele în procesul planificării apărării și, corespunzător, să lanseze procesul de modernizare în cadrul Forțelor Armate⁶³. În a doua platformă, Planul de Asociere RM-UE, autoritățile au avut oportunitatea să analizeze cele mai progresive practici ale buneii guvernări și controlului democratic asupra sectorului de securitate și apărare. Însă, timpul a demonstrat că aceste două mecanisme nu au reușit să valorifice potențialul cooperării. Cauza acestui defect sistemic este o problemă de tipul centrului de gravitate în cadrul planificării apărării din reacția cronic întârziată și lipsa ghidărilor

Nevalorificarea instrumentelor regionale și internaționale de colaborare în domeniul politicii de apărării - defecte sistemice, care contribuie la menținerea unei stări de ambiguitate în procesul de planificare a apărării și, ca rezultat, lacune în procesul de asigurare a securității militare.

⁶² Ibidem.

⁶³ *Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova-NATO*. Hotărârea Guvernului nr. 736 din 13 septembrie 2017, Anexa 1. În: Monitorul Oficial nr. 335-339, art. 840, 15.09.2017. Chișinău, 2017.

timpurii din partea conducerii sectorului de securitate și apărare privind evoluția mediului de securitate internațional, care produce efecte diferite asupra securității naționale. Aceasta, în întregime, creează o stare de ambiguitate în procesul de planificare a apărării și, ca rezultat, lacune în procesul de asigurare a securității militare ce pot fi simțite în crizele potențiale de viitor.

Cauza unor astfel de ambiguități constă în existența anumitor factori de deficiență instituțională. Primul, conducerea sectorului de securitate și apărare se realizează în baza principiului dualismului politic. Președintele statului este comandant suprem și președinte al Consiliului Suprem de Securitate, fiind ales direct de popor, cu împuterniciri limitate în condițiile republicii parlamentare. Guvernul, în condițiile republicii parlamentare, având suport politic direct, conduce cu sectorul de securitate și apărare, însă nu poate conduce procesul de evaluare a amenințărilor și analiză a riscurilor, corespunzător, nu poate elabora și aproba ghidările strategice. Aceste disensiuni pot fi eliminate numai prin asigurarea suportului coaliției politice către guvernare, care ar susține președintele și guvernul în întregime. Însă practica vieții politice din Republica Moldova a demonstrat că astfel de situații sunt foarte rare. În majoritatea cazurilor, disensiunile politice în procesul conducerii dualiste tergiversează procesul de planificare a apărării, creând o stare de ambiguitate în acest sector. **Al doilea, procesul planificării apărării asigurat prin legea nr. 345/2003, cu regret, nu stipulează un algoritm tehnic cu responsabilități și termeni stabiliți între toți factorii de decizie și instituțiile abilitate în asigurarea apărării,** ceea ce afectează securitatea militară prin starea de incertitudine speculativă sau condiționată de conjunctură politică. **Al treilea, statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, stipulat în articolul 11 al Constituției, creează o percepție eronată în mediul politicului privind imposibilitatea implicării statului în diferite configurații ale securității colective internaționale,** confundând această prevedere juridică cu obligațiunea neparticipării la alianțe militare, conform prevederilor Convenției de la Haga din 1907, care nu corespunde totalmente conceptelor de apărare colectivă sau apărare comunitară⁶⁴. Prin urmare, conducerea sectorului de apărare are incertitudini privind posibilitatea proiectării securității militare, în coordonare cu alte instituții/configurații ai securității colective, cooperative sau comunitare internaționale.

Strategii preventive și măsuri proactive în cadrul securității militare

În scopul perfecționării sistemului de securitate militară, pentru a face față amenințărilor estimate și provocărilor prognozate, este necesar de sincronizat procesul reformării sectorului de apărare cu cel al sectorului de securitate prin abordarea instituțională și conceptuală din punct de vedere comprehensiv (holistic). Acestea ar fi, reforma sistemului de conducere a sectorului de securitate și apărare prin stabilirea unei linii clare de comandă, control și ghidare la toate nivelurile pentru excluderea dualismului existent și neclaritatea responsabilităților și atribuțiilor în instanța finală de primire a deciziilor. Următorul pas, se recomandă elaborarea și aprobarea unui algoritm de planificare a apărării cu responsabilități delimitate și termeni calendaristici exact stabiliți, ce ar exclude interpretarea flexibilă a acestor prevederi din Legea 345/2003 privind apărarea. Un pas conceptual în procesul reformei sectorului de securitate și apărare se recomandă să fie identificarea formulei politico-juridice privind posibilitățile și oportunitățile Republicii Moldova, cu statut de neutralitate permanentă și valorificarea posibilităților oferite de mecanismele sistemului de

64 Mija V. *Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre*. Red. Șt.: Teosa V.; Universitatea de Stat din Moldova, FRIȘPA. Chișinău, USM, 2017.

securitate colectivă și cooperativă pentru sporirea sectorului de apărare națională. Acestea pot oferi și oportunități pentru Republica Moldova de a contribui la securitatea internațională în limitele potențialului existent.

Un aspect dificil în cadrul procesului de asigurare a securității naționale ține de necesitatea reformării Consiliului Suprem de Securitate, așa cum a fost menționat în prima parte a studiului dat, și modificarea corespunzătoare a Legii cu privire la apărarea națională și a altor acte normative, care reglementează aceste sectoare, pentru a atinge o linie unică de comandă, control și ghidare strategică în sistemul de securitate și apărare a statului. Astfel de modificări trebuie să fie conceptuale și instituționale. Prevederile conceptuale constau în excluderea dualismului de comandă între Președinte (comandant suprem al forțelor militare) și Prim-ministru (lider al majorității parlamentare). Analiza experienței mai multor state cu un regim democratic parlamentar, demonstrează că Guvernul are atribuții politice asumate pentru a îmbunătăți starea de lucruri în acest sector, însă linia de comandă este stabilită de către șeful statului.

Corespunzător, Consiliul Suprem de Securitate, din organ consultativ, trebuie să devină un organ specializat, un centru de gravitate, care va acumula informațiile și recomandările din sectorul de securitate și apărare pentru o analiză sistemică comprehensivă întru elaborarea propunerilor cu recomandări spre adoptarea deciziilor sau ghidărilor⁶⁵. În cazul în care Consiliul Suprem de Securitate se transformă într-un instrument de ghidare strategică dintre Președinție și instituțiile din sectorul de securitate și apărare, respectiv Guvernul va fi axat pe funcțiile sale politice privind examinarea necesităților, analizarea și aprobarea priorităților, precum și alocarea resurselor financiare conform acestor ghidări. Într-o astfel de configurație de comandă și control, procesul asigurării securității militare va fi unul integrat și sincronizat, iar procesul de evaluare a amenințărilor și de analiză a riscurilor cu elaborarea strategiei de securitate națională și strategiei de planificare a apărării va fi mai obiectiv, eliminând incertitudinile referitoare la claritatea ghidărilor strategice.

În urma reformării liniei de comandă strategică, următorul pas se recomandă să fie perfecționarea procesului de planificare a apărării, stipulat în Legea nr. 345/2003. La prima vedere, mecanismul respectiv apare ca unul simplu din punct de vedere teoretic. Însă, anume acest element tehnic are o deficiență în Republica Moldova, în comparație cu alte state, și poate produce erori în planificarea capacităților militare, care ulterior nu vor face față provocărilor apărute. **Așadar, implementarea prevederilor planificării apărării în contextul Legii apărării naționale, trebuie să fie tehnic reflectate într-un anumit algoritm al acțiunilor privind planificarea apărării cu ciclu de minimum 4 ani și cu responsabilități clare, delimitări și termeni exact stabiliți, precum și cu o revizuire a fiecărui an bugetar.** Un asemenea algoritm se recomandă să fie aprobat prin hotărârea Guvernului, cu adoptarea unei anexe la Legea nr. 345/2003, deoarece stabilește responsabilitățile Președintelui, Guvernului și Parlamentului, inclusiv autorităților publice cu atribuții în domeniul apărării. Pentru stabilirea criteriilor în baza cărora vor fi alocate resursele financiare, **la nivel de Guvern se recomandă să fie aprobată Metodologia de**

Consiliul Suprem de Securitate trebuie să se transforme în generator de idei, care va propune spre aprobare de către șeful statului a ghidărilor strategice către instituțiile sectorului de securitate și apărare.

⁶⁵ Mija V. *Necesitatea Reformării Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova*. Chișinău, Platforma “Civic”, 04 ianuarie 2010, 10 p. <https://civic.md/stiri/5480-necesitatea-reformarii-consiliului-suprem-de-securitate-al-republicii-moldova.html>

prioritizare a fondurilor pentru sectorul de apărare. Această metodologie va avea criterii de bază, care vor lua în considerare datele privind estimarea nivelului riscurilor analizate cu impact și probabilitate, corespunzător, strategiile preventive și acțiunile de atenuare/contracurare a riscurilor propuse în strategia de apărare națională și strategia militară, precum și alte strategii sectoriale cu atribuții în sectorul de securitate și apărare. În întregime, metodologia propusă și algoritmul acțiunilor privind planificarea apărării vor elimina factorul subiectiv uman/tendențios și, concomitent, ambiguitatea privind planificarea adecvată a securității militare.

În același timp, pandemia COVID-19 a demonstrat clar anacronismul tezei de distanțare în afaceri internaționale din considerentul neutralității. Mai mult, Republica Moldova a primit un mare ajutor din partea partenerilor, la diferite etape, în procesul gestionării situației pandemice. Așadar, societatea civilă, mass media, politicul din Republica Moldova sunt recomandați să reevalueze percepția tradițională dominată de paradigma *Realismului* privind specificul statutului de neutralitate permanentă în condițiile când o mare parte a mediului securității internaționale de mai mult timp este structurat în cadrul paradigmei *Liberalismului* și *Constructivismului social*. Adică, factorii dreptului internațional, organizațiilor internaționale, valorilor comunitare au devenit la fel de importanți ca și un stat național pe arena internațională. Astfel de configurații în zona europeană, nu contravin statutului de neutralitate permanentă pentru a permite Republicii Moldova să devină un actor activ în structurile internaționale de securitate colectivă și cooperativă, inclusiv în favoarea securității naționale⁶⁶.

În condițiile globalizării, îndeosebi în arealul european, care este influențat de conceptul comunitar, principiile de solidaritate, respect și reciprocitate, un stat nu poate rămâne autoizolat din considerentul neutralității permanente în condițiile efectelor asupra securității internaționale a spațiului comunitar.

Astfel, **starea de ambiguitate existentă în cadrul securității militare se recomandă să fie contrabalansată prin reforme conceptuale și instituționale pentru a atinge o unitate de efort și o linie de comandă unică în sectorul de apărare, precum și implicarea activă a societății civile în eficientizarea transparenței mecanismelor de adoptare a deciziei.** Totodată, sporirea rolului Republicii Moldova în diferite configurații internaționale de securitate colectivă și cooperativă trebuie să devină o politică externă vitală și proactivă.

În fine, securitatea militară în Republica Moldova a trecut prin mai multe etape de dezvoltare și provocări. Pe parcursul etapei recente s-a creat o stare de ambiguitate în cadrul sectorului de apărare națională privind direcția de dezvoltare clară în condițiile lipsei la nivel strategic a sincronizării adecvate între mecanismul de analiză a mediului de securitate internațional cu ghidări strategice și, corespunzător, mecanismul clar de primire a deciziilor privind aprobarea priorităților și fondurilor în procesul planificării apărării naționale. În acest context, studiul în cauză, înaintează următoarele **recomandări** :

- Reformarea sistemului de comandă și control în sectorul de apărare prin excluderea dualismului de comandă între președinte și prim-ministru. Aceasta presupune un element-cheie – reforma Consiliului Suprem de Securitate, care trebuie să devină un organ specializat de acumulare și analiză a informațiilor și, corespunzător, generare a ghidărilor strategice spre aprobare către Președinte – Comandantul Suprem al Forțelor Armate. Rolul Guvernului

⁶⁶ Mija V. *Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre*. Red. St.: Teosa V.; Universitatea de Stat din Moldova, FRISPA. Chișinău, USM, 2017.

se va manifesta în examinarea și aprobarea politicilor în sectorul de apărare conform ghidărilor strategice aprobate de către Consiliul Suprem de Securitate. În altfel de scenariu, CSS poate se devină un organ sub conducerea Prim-ministrului ca lider al majorității. Însă, astfel de abordare va solicita modificarea Constituției RM și schimbarea percepției privind rolului Președintelui în contextul republicii parlamentare.

- Revizuirea mediului de securitate internațional prin elaborarea și aprobarea unui nou document de evaluare a amenințărilor și analiză a riscurilor și vulnerabilităților în scopul elaborării și aprobării unei noi Strategii de Securitate Națională.
- Readaptarea Strategiei de Apărare Națională conform prevederilor Strategiei noi de Securitate Națională, corespunzător, acest element se va reflecta și asupra strategiei militare și altor strategii sectoriale cu atribuții în securitatea militară.
- Elaborarea și adoptarea unui mecanism tehnic, în calitate de anexă a Legii privind apărarea națională și unul tehnic la nivel de Guvern, care ar stipula clar responsabilitățile și termenii tuturor instituțiilor abilitate în procesul de planificare a apărării naționale. Acest mecanism ar putea fi numit "Algoritmul procesului de planificare a apărării", care ar exclude posibilitatea interpretării flexibile a acțiunilor instituțiilor abilitate în stat.
- Elaborarea și adoptarea de către Guvern a Metodologiei aprobării priorităților dezvoltării și alocării fondurilor în sectorul de apărare, ce ar exclude interpretările speculative privind selectarea direcțiilor de dezvoltare în cadrul sectorului de apărare, sincronizate cu fondurile alocate.
- Lansarea unui proces de revizuire a apărării naționale, care va reflecta mai obiectiv punctele forte și slabe ale sectorului și va prezenta recomandări actualizate privind necesitățile de reformare, optimizare și modernizare.
- Crearea unei platforme unice de expertiză oferită de societatea civilă și mediul academic va fi o valoare adăugată în procesul legitimării acțiunilor guvernării în sectorul apărării. Totodată, această platformă va prezenta viziuni alternative sau de suport în procesul de reformă și supraveghere a proceselor de dezvoltare a sectorului de apărare, precum și critici constructive privind acțiunile subiective sau eronate ale guvernării. Un astfel de mecanism va servi și ca element de suport în timpul crizelor politice potențiale și a unor atacuri de tip hibrid asupra sectorului de apărare națională, precum și va spori transparența proceselor decizionale în acest segment al statului.
- În cadrul globalizării actuale, procesele integraționiste internaționale oferă o gama largă de platforme și concepte privind asigurarea securității naționale prin conceptele securității colective, securității cooperative sau comunitare. Astfel, se recomandă să fie identificate oportunitățile internaționale care ar reprezenta un suport pentru Republica Moldova în sporirea eficacității sectorului de securitate și apărare. Evident că aspectul statutului de neutralitate permanentă va fi luat în calcul în procesele juridice conform dreptului internațional.

Influența factorilor externi și perspectiva comunicării strategice în asigurarea securității naționale

Fiecare stat sau actor nestatal se confruntă cu amenințări. Aceste amenințări pot fi sociale, militare, cum ar fi agresiunea unei țări vecine, infiltrarea din partea unui grup terorist, sau sub forma unor tendințe economice globale care compromit bunăstarea națiunii. Mai mult, statele se confruntă cu factori naturali care amenință securitatea acestora, cum ar fi incendiile sau ploile torențiale, plus nu este de neglijat pandemia de tip COVID-19.

Pe de o parte, orice amenințare este o provocare la adresa stabilității interne și bunăstării statului care diminuează sentimentul de securitate pentru cetățeni. Pe de altă parte, anumite amenințări sunt orientate pentru a submina securitatea statelor în promovarea intereselor de putere în regiune. În acest context, din perspectiva Republicii Moldova, amenințările hibride, lipsa culturii de securitate în sensul explorării mediului informațional și utilizarea rețelelor de socializare, dezinformarea și știrile false, intensificarea atacurilor anumitor entități statale la adresa valorilor democratice și interesului național, continuă să preocupe experții din domeniu, precum și mediul academic. Vulnerabilitatea țării noastre rezidă, pe de o parte, în sistemul instituțional și social al țării scăzut și slab consolidat, iar pe de altă parte, în capacitatea înaltă de amestec al unor factori externi.

Distribuția răspunsurilor la întrebarea: În opinia Dvs. care din următoarele credeți că ar putea fi o soluție pentru securitatea țării noastre?

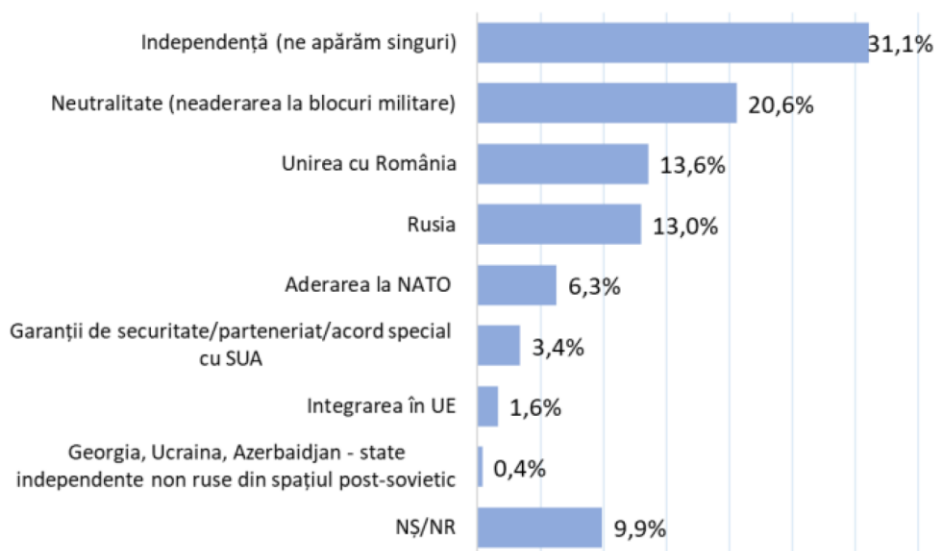

Figura 1. Percepția populației privind amenințările externe.⁶⁷

⁶⁷ Sondaj de opinie, CBS AXA, iulie, 2021.

<https://infocenter.md/wp-content/uploads/2021/08/Date-Studiu-Strategia-de-Securitate.pdf>

Respectiv, instituirea unui proces de comunicare strategică la nivel național este ca o măsură eficientă pe termen lung în contracararea acestor amenințări, precum și în sporirea rezilienței și consolidarea coeziunii societale. Cu atât mai mult că noul context politic, care are drept scop dinamizarea politicii externe și a celei de securitate, ar trebui să fie însoțite de o comunicare coordonată, bazată pe strategii actualizate ale mediului internațional de securitate, dar totodată și pe susținerea la nivel societal.

Referindu-ne la amenințările hibride, în ultimii ani, acestea și-au extins sfera de acțiune de la domeniul militar la cel politic, economic și social: (-) *dimensiunea politică*: alegeri, interferența cibernetică în alegeri, factorii-cheie de decizie, legislații și reglementări, imaginea statului, rolul statului la nivel internațional, climatul investițiilor străine; (-) *dimensiunea socială*: diseminarea știrilor false, stabilitatea statului, încrederea față de guvern, potențialul de mobilizare a protestatarilor, radicalizarea, aprofundarea conflictelor sociale / etnice); (-) *dimensiunea economică*: limitarea alegerii investitorilor, influența asupra conducerii și deciziilor, reputația, cooperarea externă etc)⁶⁸. În cazul Republicii Moldova, sunt utilizate mai multe instrumente de putere (politice, militare, economice, informaționale) ce determină vulnerabilitățile statului și ale societății.

Astfel, diferitele tipuri de presiune externă și agresiune indirectă, în combinație cu factori / vulnerabilități interne (conflict nereglementat, indice scăzut de bună guvernare⁶⁹, nivel scăzut de încredere în instituțiile naționale ale Republicii Moldova⁷⁰, inclusiv cele aparținând sistemului de securitate și apărare, funcționarea necorespunzătoare a legislației, implementarea aleatorie a strategiilor deja existente ale instituțiilor și insuficienta coordonare) fac viziunea instituțiilor să nu se schimbe sau să nu fie auzite de decidenții politici și de către publicul larg.

Dincolo de acestea, începutul secolului XXI a marcat redefinirea puterii, de la cea convențională, militară și dură la forme mult mai nonviolente, selective și neconvenționale, și într-un mod în care mass-media, social media, propaganda și informațiile s-au transformat în arme. Toate acestea limitează capacitățile de implementare a politicilor adecvate pentru asigurarea vectorului de dezvoltare a statului, agravând starea securității naționale a Republicii Moldova. Plus, instituțiile se confruntă cu provocări de nivel strategic în domeniul gestionării eforturilor de comunicare și de coordonare a activităților sale.

Ultimii doi ani au fost marcați de epidemia și criza COVID-19, care are repercusiuni grave asupra securității naționale și securității umane, și care, totodată, afectează grav securitatea economică a țării. Pandemia a scos la lumină problemele existente, legate de propaganda internă și externă din țara noastră. Lipsa informațiilor din prima sursă, oficială și credibilă, îi determină pe cetățeni să utilizeze surse alternative. Principali promotori ai narațiunilor, puternic influențate de geopolitică și care circulă în spațiul internațional, regional și național, sunt China și Rusia.

Un raport publicat de Centrul Român pentru Politici Europene⁷¹ arată că Republica Moldova este una dintre țările europene cele mai afectate de campaniile de dezinformare care vin

⁶⁸ Rukomeda R. Russia's Hybrid War Against Ukraine: The Latest Developments and Trends. <https://cids.no/2018/09/28/russias-hybrid-war-against-ukraine-the-latest-developments-and-trends/>. Patryk Pawlak. Understanding hybrid threats. <https://epthinktank.eu/2015/06/24/understanding-hybrid-threats/>

⁶⁹https://idea.usaid.gov/cd/moldova/democracy-human-rights-and-governance?fbclid=IwAR3RbS2fbU7ykD0mEqB7nPt_TaG5SI5h4No-u3iGN6VkoNALn166hbBGaic#tab-good-governance

⁷⁰Barometrul opiniei publice. Republica Moldova. Februarie 2021. https://ipp.md/wp-content/uploads/2021/02/BOP_02.2021.pdf

⁷¹ Damian A., Șubernițchi V. *Campaniile lectorale toxice: Dezinformare și propagandă la Chișinău.*

din Rusia. Conținutul acestora este preluat și promovat de politicieni vizibili, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe din Moldova, precum și de către mass-media pro-rusă. În acest sens, Republica Moldova este un loc de testare pentru proiecția influenței rusești în Europa de Est și una dintre țările cele mai expuse și vulnerabile la războiul informațional organizat de Kremlin. Propaganda rusă este sistemică și omniprezentă în spațiul public, privat și în sectorul asociativ din Republica Moldova;- are un caracter ierarhic bine organizat și aprovizionat; - mass-media retransmise din Federația Rusă și mass-media locale servile;- narativele promovate sunt construite pe modelul „alb-negru” (bine-rău) fiind simple, accesibile, captivante și concentrate; - clasa politică din Republica Moldova, deseori, nu avea inițiativă în stabilirea agendei de politică externă și securitate datorită detașării și pasivității.

Elementele enumerate sunt amplificate de lipsa unității naționale și a coeziunii sociale, iar populația este confuză și dezinformată ca urmare a propagandei active, inclusiv și pe fondul corupției, nepăsării sau complicității autorităților publice.

Propaganda externă și dezinformarea au devenit un instrument de subminare și slăbire a securității și stabilității naționale și regionale prin utilizarea instrumentelor tradiționale (presă, radio, TV, filme) și mai recente (Internet, social media). Tehnologiile creează un mediu calitativ nou de operații: influențe, credințe și manipulare în masă. Inteligența artificială (AI) este utilizată de opoziție pentru a genera și disemina știri și videoclipuri false, care sunt extrem de dificil de identificat ca fiind fișiere manipulate. Falsurile profunde pot fi deosebit de eficiente în compromiterea reputației politice a candidaților, astfel încât să influențeze campaniile electorale fără a fi nevoie să pirateze sistemele electorale.⁷²

Elementele războiului hibrid, prezent în Republica Moldova, pun presiune pe securitatea și apărarea națională, pe autoguvernare și reprezintă impedimente în realizarea intereselor naționale.

Legislația Republicii Moldova în domeniul securității naționale nu acoperă necesitățile actuale de securitate și nu asigură politici raționale și chibzuite, iar coordonarea interinstituțională este la un nivel scăzut. Suntem martorii **creșterii activității agenților de influență din exteriorul țării (ONG-uri, mass-media, forțe politice, biserică), a lipsei unei mass-media naționale puternice și a unei voci unice.**

Instituțiile naționale ale Republicii Moldova, inclusiv cele aparținând sistemului de securitate și apărare, se confruntă cu provocări de nivel strategic în domeniul gestionării eforturilor de comunicare, cum ar fi:

- Lipsa viziunii strategice privind asigurarea securității naționale (de exemplu, viziunile diferite asupra unor obiective de securitate națională sau mesajele divergente ale autorităților centrale) și existența anumitor limite în cooperarea interinstituțională în domeniul securității și apărării naționale;

Rezultatele dezinformării și propagandei:

- ***polarizarea societății,***
- ***subminarea politicilor de securitate;***
- ***subminarea procesului democratic;***
- ***influențarea agendei publice și a procesului decizional;***
- ***diminuarea încrederii în instituțiile statului și nerespectarea regulilor/legislației impuse de acestea.***

https://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2020/11/Campanii-electorale-toxice_a1.pdf

⁷²Veaceslav Platon ar fi angajat zeci de persoane pentru a comenta pe rețelele sociale denigrator la adresa Maiei Sandu. <https://www.jurnaltv.md/news/c1d3572c694f1921/veaceslav-platon-ar-fi-angajat-zeci-de-persoane-pentru-a-comenta-pe-retelele-sociale-denigrator-la-adresa-maiei-sandu.html>

- Lipsa unor planuri/programe/strategii de comunicare la nivel național sau interdepartamental în domenii, cum ar fi politica externă, de apărare și de securitate (comunicarea se desfășoară *ad-hoc*, fără o sinergie între instituțiile de resort privind informarea publicului, ca urmare se neglijează principiul ”vocii unice”);
- Colaborarea limitată cu societatea civilă, mediul academic, pe subiecte de securitate și apărare, precum și lipsa interesului de elaborare și promovare a unui mesaj comun al instituțiilor de resort și ONG-urilor de profil;
- Lipsa unei monitorizări și evaluări a rezultatelor reformei de securitate și apărare, percepțiilor cetățenilor și impactul mesajului transmis;
- Lipsa interesului și scepticismul în rândul populației și reprezentanților mass-media pe subiectele ce țin de securitate și apărare;
- Mediul informațional este unul propice prezenței propagandei externe și interne;
- Inexistența unui mecanism de monitorizare și evaluare a rezultatelor reformei de securitate și apărare (ca urmare nu există nici analize privind impactul mesajului transmis către cetățeni).

În aceste condiții, se impune necesitatea reformării sectorului de securitate și apărare, care în diferite perioade ale dezvoltării Republicii Moldova era interpretat în mod diferit de diferiți actori politici și funcționari publici⁷³.

Propaganda externă/internă și dezinformarea au devenit instrumente de subminare și slăbire a securității și stabilității naționale și regionale. O politică de comunicare deschisă pentru a *câștiga inimile și mințile oamenilor* îndreptată contra știrilor este esențială în contracararea politicii de război hibrid. **Comunicarea strategică** (StratCom) este procesul conceput *inter alia* pentru a contracara efectele perturbatoare ale dezinformării, vizând nu numai publicul extern, cu scopul de a promova interesele naționale, ci și publicul intern, pentru a spori rezistența la atacurile naționale. În acest context complex, comunicarea strategică ar putea interconecta valorile democratice, instituțiile publice, mediile de comunicare, diverse categorii naționale și internaționale de public. Procesul comunicării strategice poate constitui oportunitatea de care este nevoie pentru a opri evoluția anumitor curente, pentru a spori reziliența publicului la campaniile de dezinformare și pentru a promova în rândul populației anumite narrative/mesaje de bază în ceea ce privește interesele naționale ale statului.

Comunicarea strategică devine o necesitate în contextul dezvoltării exponențiale a rețelelor de socializare, intensificarea campaniilor de dezinformare online, diversificarea mijloacelor, surselor și țintelor campaniilor de influență manipulativă, lipsa încrederii în instituțiile guvernamentale.

Totodată, deoarece amenințările hibride ținesc integritatea securității statului, Comunicarea Strategică devine un instrument eficient care contribuie la consolidarea credibilității politice și a încrederii față de instituțiile menționate. Instrumentele și metodologiile de comunicare politică pot fi utilizate pentru a influența atitudinile, opiniile și comportamentul principalelor părți interesate și pot asigura voința politică necesară pentru ca reformele să aibă succes pe teren. **Rezultatul unei comunicări strategice eficiente va contribui esențial la**

⁷³ Cibotaru V., Popescu N. *Revizuirea politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova*. Notă analitică. IPRE, iunie, 2021.

reformarea sectorului de securitate și apărare, legitimitatea politicilor și acțiunilor implementate.

Conceptul de Comunicare strategică se referă la:

- dezvoltarea contramăsurilor și diseminarea narațiunilor *propriului stat* și se poate realiza printr-un efort comun, care necesită implicarea activă a tuturor instituțiilor statului.
- cuprinde diverse activități de comunicare de stat, orientate spre obiective, care acoperă, de obicei, relații publice, comunicarea de marketing și financiară, comunicarea de sănătate, diplomatie publică, campanii etc.
- în cadrul securității naționale și al relațiilor internaționale se utilizează pentru a promova interesele naționale și avantajele competitive, construind un mediu avantajos pentru realizarea lor.
- oferă sinergie capacităților de comunicare națională, cum ar fi: diplomația publică, afacerile publice, diplomația militară, operațiunile de informare, operațiunile psihologice etc., în sprijinul obiectivelor naționale stabilite.

Comunicarea strategică este o parte integrantă a eforturilor guvernului de a atinge obiectivele naționale politice, economice, societale, de securitate și de apărare. La nivel guvernamental, comunicarea strategică reprezintă eforturile orientate spre înțelegerea și implicarea publicului-cheie pentru a crea, întări sau păstra condiții favorabile pentru promovarea intereselor, politicilor și obiectivelor de securitate națională prin utilizarea de programe, planuri, teme coordonate, mesaje și produse sincronizate cu acțiunile tuturor instituțiilor statului.⁷⁴

Comunicarea contribuie la schimbul de informații, stabilind consens între opiniile și interesele divergente și facilitează construirea capacităților de know-how, de luare a deciziilor și de acțiune în centrul cooperării dintre guvern, societatea civilă și sectorul privat.

Comunicarea strategică ar trebui să devină o componentă importantă a sectorului securității și apărării. Această noțiune incorect interpretată, deseori confundată cu strategia de comunicare, lupta cu propaganda și știrile false, relații publice și operațiuni informaționale, trebuie transformată într-un mecanism și proces de orchestrare a acțiunilor la nivel național (**A se vedea Anexa 6**).

În același timp, comunicarea strategică ar trebui să fie o condiție prealabilă și un instrument de elaborare eficientă a politicilor și de participare publică: de la formularea unei viziuni, negocierea și luarea deciziilor, elaborarea și punerea în aplicare a planurilor, până la monitorizarea impactului.

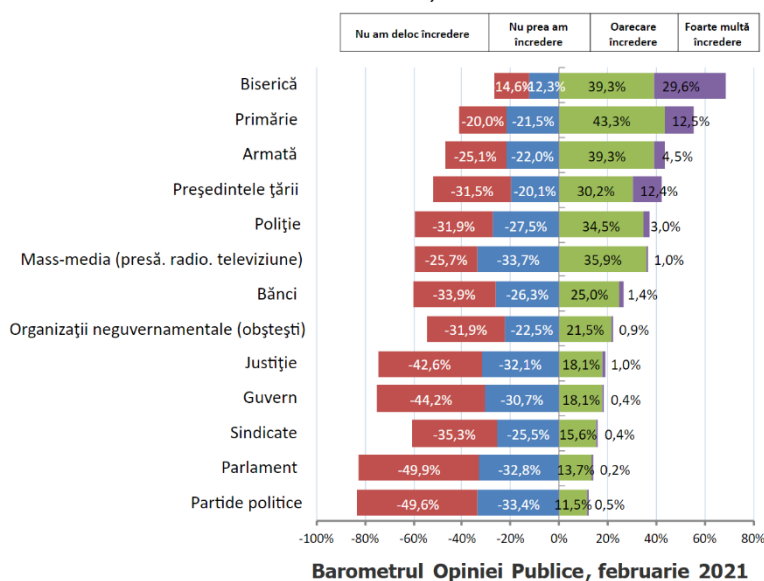
Un aspect esențial al guvernării este modul în care cetățenii, liderii și instituțiile publice interacționează între ei și gradul de încredere reciprocă. Fără structuri și procese de comunicare, care să permită schimbul de informații între stat și cetățeni, este dificil să ne imaginăm faptul că statele pot fi receptive la nevoile și așteptările publice. În mod crucial, comunicarea permite cetățenilor să monitorizeze activitățile statului, să intre în dialog cu statul cu privire la chestiunile care contează pentru ei și să influențeze rezultatele politice. Mulți politologi cred că acest lucru încurajează dezvoltarea încrederii între stat și societate și este o bază a legitimității statului pe termen lung. Plus, sondajele ne demonstrează că populația are mai multă încredere în armată și președinte, și cel mai puțin în guvern și parlament⁷⁵.

⁷⁴ Christopher P. *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates* (Praeger Security International), Santa Barbara CA: Praeger, 2011.

⁷⁵ Barometrul Opiniei Publice, februarie 2021. https://ipp.md/wp-content/uploads/2021/02/BOP_02.2021.pdf

Conform sondajelor privind atitudinea față de securitate, populația nu este mulțumită de acțiunile conducerii împotriva amenințărilor sociale la securitatea țării⁷⁶. Plus, cetățenii sunt cel mai puțin mulțumiți de ceea ce face conducerea pentru a preveni spălarea banilor, corupția și emigrarea. Pe lângă încrederea scăzută în instituțiile guvernamentale, și lipsa de informație în dormeniul securității creează un sol fertil pentru manipulare, dezinformare și propaganda.

Câtă încredere aveți în...

În ce mod comunicarea strategică va favoriza buna guvernare a sectorului securității?

La nivel practic, comunicarea strategică este considerată esențială pentru dezvoltarea capacității de stat, a responsabilității și a capacității de reacție în următoarele moduri:

- **Capacitate:** Consultarea și dialogul dintre stat și cetățeni îmbunătățesc înțelegerea publică, facilitează sprijinul pentru politicile guvernamentale și încurajează asumarea reformei de către cetățeni.
- **Responsabilitate:** Accesul la informații și transparența guvernamentală sunt vitale pentru a permite cetățenilor să monitorizeze și să tragă guvernul la răspundere pentru acțiunile sale. Există dovezi semnificative că transparența poate reduce corupția.⁷⁷
- **Receptivitate:** O societate informată și activă din punct de vedere politic consolidează responsabilitatea guvernamentală. Există mai multe exemple în care procesele de comunicare (de exemplu, dezbaterile prin intermediul mass-mediei, campaniile de informare publică, mecanismele de responsabilitate socială) au încurajat capacitatea de reacție a guvernului la cerințele cetățenilor și au dus la servicii publice mai bune.⁷⁸

În cazul R. Moldova, atunci când vorbim despre comunicare strategică ne referim la:

➔ Eforturile durabile ale Guvernului Republicii Moldova de a sincroniza cuvintele și faptele, și de a clarifica modul în care acestea vor fi percepute de toate părțile interesate, care acționează în sectorul securității și apărării naționale. Luând în considerare riscurile și amenințările actuale, dar și interesele naționale; StratCom este elementul informațional indispensabil autorităților naționale și reprezintă unul dintre instrumentele pe care statul le are la dispoziție

⁷⁶ *Atitudini față de relațiile de Securitate bilaterale și multilaterale ale țării*, realizat de magenta Consulting, Februarie, 2018. <https://infocenter.md/wp-content/uploads/2018/02/Rezultate-sondaj-national.pdf>

⁷⁷ Freedom House - Moldova: Freedom in the World 2021, Country Report. <https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2021>

⁷⁸ The Communication Initiative, 2007, 'Communication and Governance', Ch. 3 in World Congress on Communication for Development: Lessons, Challenges, and the Way Forward, The Communication

pentru a-și atinge obiectivele. Scopul final al comunicării strategice este de a promova interesul național și a sprijini implementarea politicilor și obiectivelor naționale.

→ *A acțiunile de coordonare a instituțiilor naționale care vizează integrarea eforturilor între toate instrumentele de putere: diplomatică, informațională, militară și economică, bazate pe strategia de securitate națională și evaluarea riscurilor și amenințărilor.*

Procesul de comunicare strategică are scopul de a influența, iar influența strategică depinde în totalitate de o coordonare eficientă între guvern și, dincolo de acesta, pentru a atinge obiectivele strategice naționale. Având în vedere influența centrală asupra strategiei naționale, un cadru strategic de comunicare trebuie să fie prezent în planificarea strategică și în pregătirea și implementarea politicilor.

Comunicarea strategică, în prezent, s-ar realiza cel mai bine printr-o structură separată la nivel național, - un *Birou/structură pentru comunicare strategică*. Este nevoie de o mentalitate comună de comunicare strategică, integrantă pentru fiecare instituție de stat și la fiecare nivel al politicii și strategiei naționale. Încurajarea unei culturi strategice de comunicare, mai degrabă decât proiectarea unor structuri mai formale, va promova schimbările necesare în practica actuală. Aceasta înseamnă crearea unui sistem iterativ și autosustenabil care să permită un schimb de informații și experiență liderilor, comunicatorilor, agenților și părților interesate. În fiecare situație, centrul activității de comunicare strategică va depinde de natura și focalizarea unei crize sau strategii, de audiență (publicul) și de mijloacele disponibile pentru a influența sau a aduce schimbări⁷⁹.

Prin urmare, *proprietatea* politică la nivel înalt este vitală, dar trebuie să aibă resurse adecvate și să fie construită pe o strategie solidă și credibilă, care să ajungă la nivelul întregului guvern și în departamente. Comunicarea strategică ar trebui să fie atât o preocupare a „centrului de guvernare” (adică o parte organică și critică a procesului de elaborare a politicilor și strategiilor la cele mai înalte niveluri), cât și un instrument de unificare a întregului guvern (adică o caracteristică comună a întregii activități la toate nivelurile guvernamentale).

→ *Dezvoltarea de programe și activități care vizează în mod deliberat comunicarea și implicarea cu publicul vizat, inclusiv cu cele implementate de profesioniști în afaceri publice, diplomație publică și operațiuni de informare.*

Comunicarea strategică de bază și eficientă este un proces bidirecțional, care transmite reacțiile și punctele de vedere ale diferitelor audiențe implicate. Acest *feedback* al publicului ar trebui să fie orientat spre adaptarea și ajustarea periodică a politicii și strategiei. Mai ambițios, comunicarea strategică ar putea fi înțeleasă ca mergând dincolo de mesajele media pentru a ajuta la dezvoltarea unei campanii de comunicare orientată spre schimbări comportamentale sau sociale ale publicului.

Obiectivul principal al StratCom:
Instituționalizarea și aplicarea în practică evidențiază necesitatea realizării unei coordonări interinstituționale și a societății, în furnizarea de informații. Aceasta va oferi o înțelegere reală a pozițiilor Republicii Moldova atât la nivel național, cât și la nivel internațional, și va lega mesajele de comunicare cu politicile, acțiunile, provocările și realizările guvernamentale reale.

⁷⁹ Mârzac E. *Comunicarea Strategică în sectorul de securitate și apărare*. Nota analitică nr. 4, 2019. https://infocenter.md/wp-content/uploads/2019/06/Not%C4%83-analitic%C4%83_StratCom-%C3%AEn-sectorul-de-securitate-%C8%99i-ap%C4%83rare_Elena-M%C3%A2rzac-CID-NATO.pdf

Comunicarea strategică nu este un supliment opțional la strategie, ea trebuie să fie adaptată și modelată pentru a servi obiectivelor politice strategice stabilite la un moment dat. Dacă este utilizată în etapele incipiente de creare a politicilor, se va reduce necesitatea unei acțiuni mai asertive. De asemenea, nu trebuie să se limiteze la rolul de sprijin semidetășat de comunicare a unei strategii naționale separate și inflexibile, dar să aibă rolul de facilitator al strategiei naționale. Mai mult decât atât, pentru a fi cu adevărat națională, comunicarea strategică trebuie să reflecte nu numai politica guvernamentală, dar să conțină un mesaj executiv și o narațiune națională care este înțeleasă, cunoscută și aprobată în societate.⁸⁰

StratCom-ul – instrument al puterii în sprijinul obiectivelor naționale

- ***un mijloc de a influența atitudini și comportamente.***
- ***un proces de ascultare, înțelegere și implicare a publicului.***
- ***un proces de coordonare a mesajelor între guvernul nostru și partenerii noștri, precum și sincronizarea și integrarea informațiilor cu alte instrumente ale puterii naționale.***

Cadrul legislativ actual: Republica Moldova a recunoscut și și-a asumat că în conformitate cu capitolul III, par. 44 din Strategia Națională a Apărării⁸¹: ”comunicarea strategică va deveni elementul informațional indispensabil al autorităților naționale, reprezentând unul dintre instrumentele pe care statul le are la dispoziție pentru a-și atinge obiectivele în sfera securității și apărării. În această direcție, eforturile vor fi orientate spre elaborarea unei viziuni eficiente de comunicare strategică, spre transformarea structurilor de comunicare instituțională și spre elaborarea unor forme de colaborare și interacțiune între ele. Astfel, se impune o interpretare comună cu privire la comunicarea strategică necesară la nivelul tuturor autorităților publice și la nivelul tuturor politicilor și strategiilor naționale.

La fel, în cadrul Planului individual de acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO pentru anii 2017-2019⁸², în capitolul III, p.3.1, se stipulează: “consolidarea capacităților naționale în domeniul comunicării strategice reprezintă o prioritate pentru Republica Moldova. În acest sens, autoritățile naționale vor urmări să dezvolte în continuare cooperarea cu Centrul de Excelență al NATO privind comunicarea strategică din Letonia (STRATCOM). Noul IPAP ar trebuie să prevadă acțiuni concrete de instituționalizare a StratCom, preluarea bunelor practici de la țările membre și parteneri ale NATO și identificarea actorilor responsabili.

În cadrul Strategiei privind Securitatea Informațională 2019-2024⁸³, în scopul asigurării securității spațiului informațional mediatic, prin Obiectivul nr. 1 se planifică dezvoltarea mecanismelor de comunicare strategică pentru realizarea intereselor naționale ale Republicii

⁸⁰ Cornish P., Lindley-French J., Yorke C. *Strategic Communications and National Strategy*. A Chatham House Report. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/r0911stratcomms.pdf>

⁸¹ Hotărâre Guvernului nr. 134 din 19.07.2018, Pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018–2022. Publicat: 03.08.2018 în Monitorul Oficial Nr. 285-294, art Nr : 441)

⁸² Hotărârea Guvernului nr. 736 din 13 septembrie 2017 Privind Planul individual de acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO pentru anii 2017-2019, disponibil la <http://lex.justice.md/md/371445/>

⁸³ Hotărârea Guvernului nr. 257 din 22 noiembrie 2018, Privind aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului pentru aprobarea Strategiei securității informaționale a Republicii Moldova pentru anii 2019-2024 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, Publicat: 18.01.2019 în Monitorul Oficial Nr. 13-21.

Ibidem, Anexa nr. 2, Plan de acțiuni pentru implementarea Strategiei securității informaționale a Republicii Moldova pentru anii 2019–2024

Moldova. Obiectivul dat urmează a fi realizat *inter alia* și prin dezvoltarea politicilor de comunicare strategică pe plan intern și racordarea la platformele de comunicare strategică externă, ale structurilor sistemului de securitate, apărare și ordine publică, pentru asigurarea securității informaționale și promovarea intereselor naționale ale Republicii Moldova. Este un exemplu de aplicare al unui aspect al sectorului de securitate și va fi implementat de Serviciul de Informații și Securitate.

În prezent, este necesară crearea unei structuri naționale responsabilă de coordonarea eforturilor de comunicare, dar și coordonarea eforturilor de promovare ale propriilor mesaje și interese în domeniul securității naționale.

Totodată, este necesară identificarea și coordonarea tuturor instrumentelor guvernamentale (liderii /decidenții politici, actorii strategici, comunicatorii, actorii implementatori, diplomația oficială, afacerile publice, operațiuni media, parteneriate public-private (programe, proiecte), diplomația militară, comunicarea internă, relațiile publice interdepartamentale), dar și a instrumentelor societale (societatea și mass-media privată, ONG-uri, entități private de comunicare, mediul academic, instituții culturale, mediul de afaceri, celebrități, autori proeminenți, oameni de știință, diaspora etc.).

Creșterea rolului și mărirea responsabilităților instituțiilor sectorului de securitate impun o mai bună cooperare între funcționarii civili și militari, precum și un sistem de control și supraveghere eficientă și democratică. Resursele financiare și umane necesită o administrare mai eficientă. Crește necesitatea coordonării dintre instituțiile sectorului securității, pe baza unei strategii explicit formulate, urmată de un set de acțiuni coerente și de o atitudine conștientă din partea administrației publice și a societății în ansamblu⁸⁴.

Totodată, societatea civilă ar putea juca rolul de facilitator între populație și guvern în prezentarea interesului național și a percepțiilor cetățenilor, la promovarea unor narative comune și la fortificarea mesajelor.

Fenomenul de alterare a realității publice nu poate fi combătut doar cu strategii narative proactive și cu mesaje de influență pe care comunicarea strategică le-ar disemina. Comunicarea strategică nu poate sprijini o astfel de misiune decât pe termen mediu. Pe termen lung, sarcina de a asigura o percepție adecvată a realității publice trebuie să revină proceselor educaționale din societate. Educarea competențelor pentru a reprezenta realitățile publice, generarea de strategii narative proactive și măsurile tehnologice și organizaționale au șansa de a combate fenomenul de alterare a realității publice, instrumentat de actorii de stat interesați de destabilizarea societăților și guvernelor democratice⁸⁵.

Cu părere de rău, lupta cu fenomenul dezinformării, dar și educarea publică este lăsată mai mult pe seama anumitor OSC-uri, instituții mediatice, considerându-se că problema vehiculării unor conținuturi informative, indiferent de scopul și natura lor, este parte doar a vastului proces al comunicării de masă. Se scapă din vedere faptul că tocmai aceste canale ale comunicării mediatice și canalele *new media* sunt cele utilizate de actorii statali, interesați în propagarea și întreținerea fenomenului alterării realității publice. Mai mult, instituțiile clasice media și cele ale *new media* nu au misiunea de identifica amenințările externe informaționale și de a adecva

⁸⁴ Cibotaru V., Popescu N. *Revizuirea politicii de apărare și securitate a Republicii Moldova*. Nota analitică, http://ipre.md/wp-content/uploads/2021/06/17.06.2021_NA_SSR_V.Cibotaru_N.Popescu_RO_FINAL.pdf

⁸⁵ Deac I., Buluc R. *Dezvoltarea conceptuală a comunicării strategice în domeniul securității*. În: Impact Strategic Nr. 1-2 / 2019, p. 40-50.

realitatea publică cu interesele de securitate. Aceasta trebuie să fie o misiune a instituțiilor responsabile de promovarea culturii de securitate.

Concluzii și soluții propuse:

Comunicarea strategică trebuie să fie utilizată în promovarea intereselor naționale și să conțină coordonarea informațiilor ce sunt sincronizate cu alte elemente ale puterii naționale. *Comunicarea strategică subsumează diferite scopuri și metode specifice ale diferitelor tipuri de comunicare, reunite într-o abordare unitară oferită de comunicarea strategică. Accentul fiind pus pe strategie, ca element integrator, merit să conducă la modificarea sau influențarea atitudinilor, comportamentelor și valorilor publicului-țintă.*

Un aspect care rămâne fundamental pentru procesul de comunicare strategică este necesitatea de a avea o coordonare strictă și o consecvență clară a mesajelor pentru a putea produce rezultatele dorite. De aceea, **comunicarea strategică trebuie asumată, concepută și coordonată de la nivelul cel mai înalt al guvernării, acolo unde este realizată și strategia de securitate, pentru a fi sincronizată cu aceasta și pentru a-i transpune în strategii narative proactive, ideile și mesajele.**

Instituțiile guvernamentale din Republica Moldova se confruntă cu provocări de nivel strategic în domeniul gestionării eforturilor de comunicare. A fi inovativ și proactiv, înseamnă a planifica activități urmărind obținerea unor efecte pornind de la obiective strategice. Fără o strategie coordonată, comunicarea de succes în aceste condiții ar fi imposibilă. Comunicarea strategică poate oferi cadrul necesar desfășurării unor campanii de comunicare flexibile, integratoare, capabile să combată fenomenul alterării realității publice, susținut agresiv de actori statali interesați în destabilizarea societăților democratice.⁸⁶

Comunicarea strategică ar trebui să devină o componentă vitală a securității naționale a Republicii Moldova. Este o noțiune nouă și aproape necunoscută, adesea confundată cu strategia de comunicare. Ea trebuie transformată într-un instrument eficient al sistemului de securitate națională care se potrivește angajamentului nostru față de democrația funcțională, apărarea eficientă, aplicarea legii și securitatea umană.

Consensul național și cooperarea dintre cele trei ramuri ale puterii în domeniul securității și apărării naționale sunt esențiale pentru depășirea situației disfuncționale actuale, care reprezintă o amenințare în sine. *Elaborarea și adoptarea de către Guvern, Parlament și Președinție a Strategiei de securitate națională este esențială pentru lansarea unei comunicări strategice durabile și eficiente și pentru atingerea obiectivelor propuse în Strategie. Este necesară sincronizarea procesului de comunicare strategică cu o nouă Strategie de Securitate Națională.*

Colaborarea responsabilă și constructivă între guvern și sectorul asociativ, comunitatea de experți independenți și grupuri de reflecție este imperativă pentru a depăși situația actuală care creează confuzie și incertitudini în promovarea subiectelor de securitate, prin comunicare strategică eficientă.

Scopul final al comunicării strategice este ca fiecare membru al publicului-țintă să perceapă valorile, interesele și obiectivele publice și sociale ca fiind necesare și reale, dacă nu chiar vitale pentru bunăstarea individuală

⁸⁶ Ibidem.

Eforturile strategice de comunicare trebuie să consolideze temele și mesajele-cheie și să fie măsurate în mod constant în raport cu obiectivele definite în domeniul securității și apărării naționale. Este necesar să fie identificați actorii statali și societali responsabili de comunicarea strategică.

Îmbunătățirea domeniilor de analiză, coordonare și cercetare pentru a răspunde proactiv la cerințele mediului de securitate și pentru a face față provocărilor generate de amenințările hibride.

Recomandări:

Instituționalizarea comunicării strategice prin:

- Elaborarea unei viziuni de comunicare strategică ca o oportunitate de reformare a sectorului securității și apărării naționale, inclusiv prin transformarea structurilor de comunicare instituțională și prin elaborarea unor forme de colaborare între aceste structuri;
- La nivel central, Departamentul/Centrul StratCom ar putea fi creat în cadrul Guvernului – prin stabilirea unei structuri la Cancelaria de Stat sau la Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene;
- La nivel de sector al securității și apărării, rolul de coordonator ar putea reveni Consiliului Suprem de Securitate (CSS);
- Instituirea unui grup de lucru național pentru coordonarea activităților de comunicare strategică sub conducerea instituției coordonatoare la nivel național și al unui grup de lucru interinstituțional tehnic la nivel de experți și persoane responsabile de elaborarea politicilor, relații externe și relații publice. În toate cazurile este necesar ca personalul din instituțiile implicate să fie instruit pe aspecte și mecanisme de StratCom;
- Colaborarea și preluarea bunelor practici de instituționalizare și aplicare practică a elementelor de comunicare strategică de la organizațiile specializate (Centrul de Excelență pentru StratCom al NATO, East StratCom al UE), organizații internaționale, dar și statele partenere.

Promovarea culturii de comunicare strategică în sectorul de securitate prin:

- Elaborarea unui plan de Comunicare Strategică în domeniul de securitate și apărare, pentru a coordona activitățile de comunicare în sprijinul politicilor naționale de securitate și apărare;
- *Crearea mesajelor și acțiunilor bazate pe informații, sondaje și percepții.* Principalul beneficiu pe care ar putea să îl aducă comunicarea strategică, constă în armonizarea strategiilor de comunicare ale instituțiilor publice pentru sprijinirea obiectivelor strategice naționale în vederea promovării intereselor naționale.
- *Diseminarea narațiunilor „proprie” prin efort comun*, ce ar trebui să implice activ toate instituțiile statului. În cazul acesta, comunicarea strategică este privită ca o parte integrantă a eforturilor guvernului de a realiza obiectivele politice, economice, sociale, de securitate și apărare ale statului.
- Instituirea și consolidarea parteneriatelor între instituțiile de stat și societatea civilă, inclusiv cu organizațiile nonguvernamentale și mass-media, și identificarea unor programe comune în domeniul comunicării și promovării subiectelor ce vizează securitatea;
- Introducerea pe agenda publică a subiectelor de securitate națională, de politică externă și de apărare, prin crearea unui cadru adecvat de dezbateri publice în domeniu, cu implicarea tuturor actorilor societali;
- Monitorizarea rezultatelor concrete, a mediului informațional și monitorizarea liderilor de opinie.

ÎN LOC DE CONCLUZII: depășirea ambiguității și revigorarea acțiunilor

Constatarea privind faptul că mediul actual de securitate solicită noi abordări din partea guvernelor pentru a face față unor probleme multiple de instabilitate atât la nivel național, cât și internațional, devine clasică pentru studiile în domeniu. Respectiv și lipsa clarității privind vectorul de dezvoltare a țării în politica de securitate națională poate deveni o constatare obișnuită pentru Republica Moldova, poate chiar și acceptată și fără nici un răspuns eficient. De aceea, în loc de concluzii, deoarece acestea se regăsesc în analiza efectuată *per* compartiment, autorii atrag atenția, în primul rând, asupra unor acțiuni de implementare nu numai a reformei, dar și dezvoltării sectorului de securitate, iar în al doilea rând, asupra necesităților de consolidare a capacității de elaborare a unui cadru de politici adecvat mediului de securitate și necesităților de securitate națională.

Astfel, dintr-o perspectivă strategică, dar și operațională, se impune necesitatea imediată de: (-) a iniția procesul de elaborare a unui cadru legal, bine conturat pentru definirea clară a rolului CSS în cadrul sistemului național de securitate și înlăturarea dublelor interpretări; (-) a elabora și adopta Legea cu privire la Consiliul Suprem de Securitate, ținând cont de prevederile documentelor de politici cu privire la securitatea națională și de provocările mediului actual de securitate, asigurându-se transparența deciziilor adoptate în cadrul acestei instituții; (-) a examina posibilitatea instituționalizării unui Centru de Cercetări Strategice/Centru de Analiză a Securității (prin implicarea societății civile și mediului academic) pe lângă CSS, pentru asigurarea expertizei necesare în evaluarea securității naționale și alte activități de cercetare în suportul politicii de securitate națională.

Dintr-o perspectivă conceptuală, devine evidentă **necesitatea elaborării unui mecanism de monitorizare, evaluare, prioritizare și răspuns la riscurile și amenințările la adresa securității naționale a Republicii Moldova**, cu atât mai mult și în cadrul Strategiei Naționale de Apărare (art. 45), una dintre direcțiile prioritare ale politicii de apărare națională se referă la *Consolidarea capacității naționale de apărare în sensul anticipării, prevenirii și contracarării amenințărilor și riscurilor la adresa securității statului, în special a celor cu caracter hibrid*, va fi realizată prin evaluarea permanentă a mediului strategic de securitate și a situației politico-militare. Pe lângă cunoașterea riscurilor și amenințărilor, sub toate aspectele (surse, forme de manifestare, mijloace și tehnici), devine fundamentală și dezvoltarea pentru sistem a capacității de analiză și evaluare a unui spectru larg de informații. În acest scop, este important de asigurat dezvoltarea, prin utilizarea combinată a mijloacelor militare și a instrumentelor civile, a capabilităților de identificare, în timp oportun, a pericolelor, riscurilor și amenințărilor în vederea prevenirii lor.

Din perspectivă conceptuală, planificarea apărării naționale se recomandă să fie realizată prin elaborarea unor strategii preventive, care vor anticipa amenințările potențiale la niveluri inițiale (îndepărtate), ce va fi mai puțin costisitor. Totodată, planificarea acțiunilor proactive, care completează astfel de strategii preventive, vor servi drept elemente de descurajare a creșterii riscurilor de la nivel scăzut către un nivel ridicat. În întregime, o astfel de abordare integrată sau comprehensivă va fi mai eficientă și mai efectivă.

Mai mult, în mediul actual de securitate, statele, în general, și forțele armate, în special, sunt obligate să facă față unor noi sarcini de desfășurare a acțiunilor de luptă prin introducerea

unor noi tehnologii, sisteme și platforme de arme inteligente, a unor senzori avansați și digitalizarea spațiului de luptă. Astfel, instrumentul strategic informațional, utilizat pentru promovarea și apărarea intereselor naționale, pe timp de pace, în situații de criză și pe timpul conflictului armat/războiului, primește o importanță deosebită. Astfel, *procesul de comunicare strategică* devine elementul informațional indispensabil nu numai al actorilor nonstatali, dar și al autorităților naționale, reprezentând unul dintre instrumentele pe care Guvernul Republicii Moldova le are la dispoziție pentru a-și atinge obiectivele în domeniul securității, de exemplu, prin implementarea prevederilor Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Respectiv, comunicarea strategică a Republicii Moldova ar trebui să fie văzută ca o componentă inerentă a strategiei de guvernare.

În fine, securitatea națională are caracter multidimensional, respectiv și domeniile ce țin de apărarea națională nu sunt numai cu caracter militar, dar se referă și la aspecte politice, sociale, economice, psihologice etc. Prin aceasta, evidențiem interconexiunea dintre calitatea actului de guvernare și managementul sectorului de securitate și apărare, unde fenomenul corupției are implicații directe și asupra securității naționale atât din perspectiva statului, cât și a cetățeanului. Corupția împiedică atât productivitatea sectorului public, cât și a celui privat, ca urmare, scade capacitatea de asigurare a securității din perspectiva serviciilor prestate. Aceasta perpetuează inegalitatea și sărăcia, afectând bunăstarea, securitatea și statul de drept. Integritatea este esențială pentru construirea unor instituții puternice și asigură cetățenii că guvernul lucrează în interesul lor. Integritatea instituțională poate asigura restabilirea încrederii, nu doar încrederea în guvern, ci încrederea în instituțiile publice, autoritățile de reglementare, băncile și sectorul privat. De aceea, necesitățile de securitate ale cetățenilor trebuie să se regăsească în PNS, iar autoritățile responsabile de sectorul de securitate trebuie să se preocupe și de ceea ce este important pentru ca cetățeanul să se simtă în siguranță, și de sporirea nivelului de încredere în sustenabilitatea reformelor și politicilor întreprinse în asigurarea securității naționale.

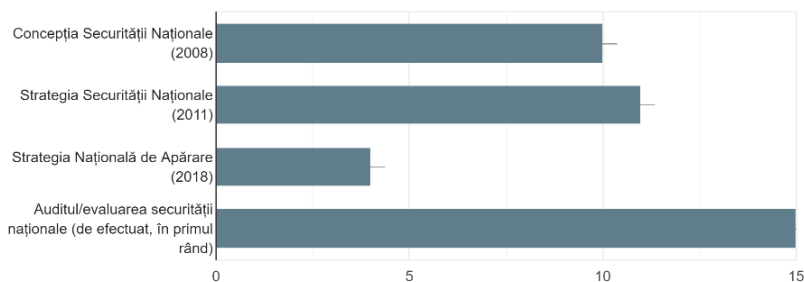
SURSE RELEVANTE:

1. *A National Security Strategy Primer*. U. S. Army War College, 2020.
<https://nwc.ndu.edu/Portals/71/Documents/Publications/NWC%20Primer%202020%20Final.pdf?ver=NKiGA4Ocm119DU5GveImYw%3D%3D>
2. Bartholomees B. *Guide to National Security Policy and Strategy*. Ed. A II-a. Editura: 2006.
3. Berbeca V., Lipcean S. *Armata națională: între interese de grup și dezvoltare strategică*. Chișinău: IPP. 2020. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/06/Armata-Nationala-intre-interese-de-grup-si-dezvoltare-strategical.pdf>
4. Cibotaru V. *Sectorul de apărare: o nouă foaie de parcurs (roadmap) pentru o nouă guvernare*. Policy paper, IPP, 2020. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/06/Sectorul-securitate-roudmap-Viorel-Cibotaru.pdf>
5. Cibotaru V., Popescu N. *Revizuirea politicii de apărare și securitate a Republicii Moldova*. Notă Analitică. Chișinău, Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), 2021.
6. Cușnir V., Albu N. *Repere conceptuale și fundamente politico-juridice ale politicii de securitate și apărare națională*. În: *Academos* 4/2008.
7. Enicov V. *Defectele conlucrării autorităților supreme în gestionarea crizelor de securitate*, Policy paper, IPP, 2020. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/06/Defectele-conlucrarii-autoritatilor-supreme-in-gestionarea-crizelor-de-securitate.pdf>
8. Iovu A. *Analiza documentelor de politici din domeniul apărării naționale: influente și evoluții de la declararea independenței până în prezent*. Policy paper, IPP, 2020.
9. *Les politiques de sécurité nationale*. Série de documents d'information sur la RSS. Centre pour le contrôle démocratique des forces armées, Genève: DCAF, 2015.
10. Mija V. *Neutralitatea Republicii Moldova prin prisma politicilor de securitate ale unor state europene neutre*. Red. Șt.: Teosa V.; Universitatea de Stat din Moldova, FRIȘPA. Chișinău, USM, 2017.
11. Mînzărari D. *Un Model de Avertizare Timpurie a Războiului Hibrid: Spre un Mecanism de Avertizare Timpurie pentru Republica Moldova*. Chișinău, Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), aprilie 2021.
12. *National Security Audit*. Prague: Ministry of the Interior of the Czech Republic, 2016.
13. *Sectorul de apărare: o nouă foaie de parcurs pentru o nouă guvernare*. Policy paper. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2020.
<https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/06/Sectorul-securitate-roudmap-Viorel-ibotaru.pdf>
14. Shiping Tang. *A Systemic Theory of the Security Environment*. In: *Journal of Strategic Studies*, 27 (1), 2004.

Anexa 1. Evaluarea necesității de revizuire a documentelor strategice privind securitatea națională a Republicii Moldova, mai 2021

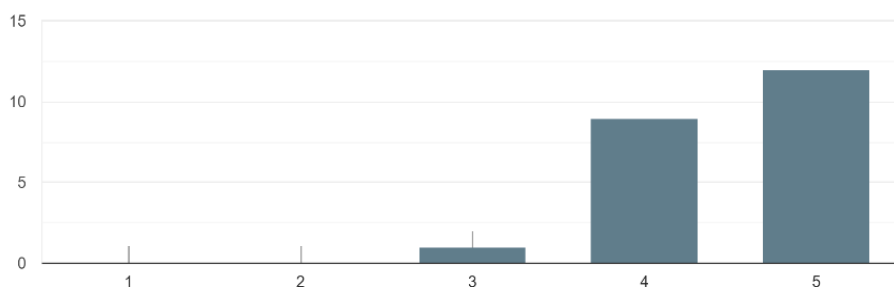
1. Reieșind din mediul actual de securitate, cum considerați, care documente cu privire la securitatea națională ar fi de revizuit / elaborat în primul rând (puteți alege două opțiuni):

22 de răspunsuri

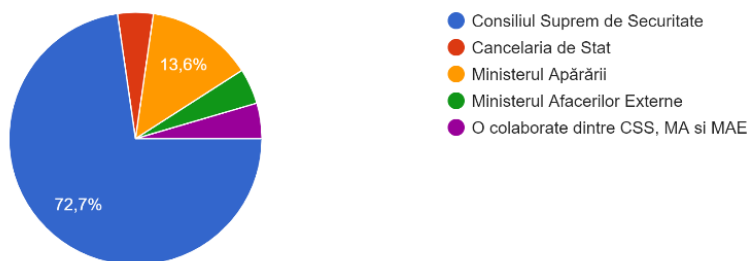
2. Apreciați gradual necesitatea de elaborare a unei noi Strategii de Securitate Națională (selecțai o variantă de răspuns: 1- NU, și așa sunt multe strate...ui; 5 - DA, indiferent de situația politică din țară).

22 de răspunsuri

3. Dacă s-ar iniția un proces de revizuire/elaborare a Strategiei de Securitate Națională, care ar fi instituția lider/coordonatoare:

22 de răspunsuri

Anexa 2. Conținutul strategiei de securitate națională a Lituaniei⁸⁷

Strategia de Securitate Națională a Lituaniei oferă un bun exemplu al problemelor generale pe care le poate aborda un PSN. Oferă o „viziune națională” asupra dezvoltării statului, a intereselor sale naționale și a acțiunilor necesare pentru a le promova. Mai presus de toate, îmbrățișează sfera politică, diplomatică, economică, de apărare și alte sfere ale politicii de stat. Pentru Lituania, securitatea înseamnă „păstrarea suveranității și integrității teritoriale, a securității interne și a legii și ordinii, fundamentele sale democratice, securitatea economică a tuturor entităților sale juridice și a poporului său și protecția mediului său natural”.

Componentele SSN a Lituaniei sunt: (-) Ipoteza inițială ale politicii de securitate: această componentă prescrie actualul sistem internațional de securitate ca un sistem favorabil și subliniază natura transnațională a majorității problemelor tradiționale și noi. Nu există o amenințare imediată la adresa securității naționale a Lituaniei.

Interese de securitate ale Republicii Lituania: se face distincție între interesele vitale și interesele primare. Primul se referă la suveranitatea statului, integritatea teritorială și ordinea constituțională democratică, respectarea și protecția drepturilor omului și a drepturilor civile și a libertăților civile, pacea și prosperitatea statului. Al doilea se referă la stabilitatea globală și regională, libertatea și democrația în Europa Centrală și de Est și în statele baltice, furnizarea de energii alternative și resurse strategice importante și protecția regională împotriva pericolelor de mediu.

Provocări, pericole și amenințări: această componentă acoperă terorismul, criminalitatea organizată, proliferarea armelor, traficul de droguri, migrația ilegală și epidemiile, precum și dependența Lituaniei de resursele și energia dintr-o singură țară. Condițiile economice, inclusiv bunăstarea populației, lupta împotriva inegalităților în dezvoltarea socială și economică și independența statului, constituie, de asemenea, posibile amenințări la adresa securității naționale.

Politica de securitate a Republicii Lituania: acoperă principalele obiective ale securității naționale, concepte strategice și orientări pentru implementare, circumstanțele care pot justifica utilizarea forței militare și importanța stabilității și prosperității interne.

Acțiuni esențiale și mijloace de implementare a strategiei: aderarea la NATO și UE, consolidarea bilaterală și multilaterală a cooperării internaționale, participarea la operațiuni internaționale de pace, gestionarea crizelor etc. Se acordă o importanță deosebită consolidării securității interne, economice și sociale, tratamentului și prevenirii criminalității, protecției mediului și culturii, serviciilor de informații și contrainformații și protecției informațiilor clasificate.

Anexa 3 . Evaluarea amenințărilor la adresa securității naționale în Lituania

În raportul *Evaluarea amenințărilor la adresa securității naționale* a Republicii Lituania se menționează că securitatea națională a Lituaniei este, de asemenea, afectată de conflicte interne sau internaționale și de diverse crize de securitate, care ar putea avea loc în regiuni mai îndepărtate din punct de vedere geografic și datorită cărora forțele internaționale sunt sau pot fi desfășurate. Întrucât Lituania contribuie la eforturile comunității internaționale de a face față conflictelor, acestea devin factori importanți pentru securitatea națională a Lituaniei. În plus, evoluțiile și evenimentele din regiunile instabile influențează din ce în ce mai mult nivelul amenințării cu terorismul în Europa. Prin urmare, începând cu anul 2014, instituțiile responsabile s-au concentrat pe monitorizarea și analiza tendințelor periculoase atât în regiuni mai îndepărtate, cum ar fi Afganistan, Orientul Mijlociu și Africa, cât și-n regiunea apropiată țării (situația în Marea Baltică, comportamentul actorilor regionali - Rusia și Belarus, evenimentele din Ucraina) și implicațiile evenimentelor din aceste regiuni asupra securității naționale a Lituaniei.

Astfel, periodic este efectuată o *Evaluarea amenințărilor la adresa securității naționale* din partea Departamentului Securității de Stat al Republicii Lituaniei și a celui de-al Doilea Departament de Investigare din cadrul Ministerului Apărării Naționale, care este prezentată publicului în conformitate cu articolele 8 și 26 din Legea privind Serviciul de Informare a Republicii Lituania. Documentul respectiv oferă o evaluare a amenințărilor și riscurilor consolidate, neclasificate la adresa securității naționale a Republicii Lituania de către ambele agenții de informații.⁸⁸

⁸⁷ Albrecht P., Barnes K. National Security Policy-Making and Gender. Tool 8. Geneva: DCAF, 2008, p. 3.

⁸⁸ A se vedea: *Assessment of threats to national security*. Vilnius: Second Investigation Department under the Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania, 2015. <https://kam.lt/.../the%20english%20version%20of%20the%20>

Anexa 4. Riscuri și amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova în documente de securitate națională

Concepția Securității Naționale (2008)	
<ul style="list-style-type: none"> - Conflictul transnistrean. - Riscurile apariției unor tensiuni interetnice. - Amenințarea terorismului internațional. - Amenințările de origine economică. - Amenințările de origine socială. - Amenințările din domeniul tehnologiilor informaționale. - Amenințările care derivă din activitatea umană. Factorii tehnogeni și calamitățile naturale - Amenințarea crimei organizate și a corupției. 	
Strategia Securității Naționale (2011)	Strategia Națională de Apărare (2018)
<p>Aici se regăsesc căile de asigurare a securității naționale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Combaterea sărăciei, asigurarea securității economice și diminuarea dependenței energetice; - Gestionarea problemelor legate de conflictul transnistrean și de retragerea trupelor străine; - Combaterea factorului criminogen și a corupției; - Ameliorarea situației demografice și sănătatea populației; - Prevenirea, gestionarea și eliminarea efectelor în caz de calamități naturale, de poluare a mediului și de accidente tehnogene; - Asigurarea securității informaționale; - Asigurarea securității societale; - Asigurarea stabilității politice; - Managementul integrat al frontierei de stat ; - Asigurarea securității alimentare; - Combaterea terorismului; - Cercetarea amenințărilor, riscurilor și a vulnerabilităților cu impact asupra capacității de apărare și a securității naționale. 	<ul style="list-style-type: none"> - Războiul de nouă generație/hibrid și elemente ce pot avea efect complementar sau sinergic[...] - Potențialul militar din regiunea transnistreană. - Utilizarea instrumentelor de propagandă informațională. - Atacuri asupra infrastructurii informaționale și de comunicații. - Instabilitatea și conflictul de pe teritoriul Ucrainei. - Migrația ilegală. - Traficul ilicit de armament reprezintă un risc în domeniul apărării - Activitatea teroristă este o amenințare gravă la adresa securității naționale. - Pericolul de ordin chimic, biologic, radiologic și nuclear (CBRN). - Riscurile naturale și antropogene. - Provocările economice, nivelul înalt de corupție, sărăcia, migrația forței de muncă specializată, declinul demografic, lipsa coeziunii sociale, epidemiile și pandemiile etc. <p>SNA nu se limitează numai la stabilirea acestor riscuri și amenințări, dar de asemenea identifică factorii care pot influența politica de apărare a statului.</p>
Proiectul Strategiei Securității Naționale (2016)	
<p><u>De ordin extern:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - instabilitatea regională și conflictul de pe teritoriul Ucrainei - acțiunile militare și informative subversive - presiunile politice externe - erodarea regimului de control al armelor convenționale în Europa - turbulențele financiar-bancare internaționale - propaganda și intruziunea în spațiul informațional <p><u>De ordin transfrontalier:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - crima organizată - traficul ilicit de armament, droguri și ființe umane - terorismul internațional - migrația ilegală 	<p><u>De ordin intern:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - corupția - politicile „soft power” de proliferare a separatismului - conflictul tansnistrean - condițiile socio-economice insuficiente - dependența energetică și economică - competitivitatea redusă a economiei naționale - vulnerabilitatea financiar-fiscală - riscurile ecologice și climaterice - riscurile cibernetice și informaționale - riscurile demografice și societale

Anexa 5. Strategia de Securitate Națională a Republicii Moldova. Dezbaterea societății civile, august-septembrie, 2015⁸⁹

I. Relațiile externe și mediul de securitate în schimbare.

- Credibilitatea RM a scăzut masiv în raport cu UE din lipsa reformelor și stagnării.
- Justiția nu este funcțională, iar lupta împotriva corupției e blocată.
- Necesități de dezvoltare și fortificare a relațiilor cu UE și NATO

II. Securitatea societală.

- Securitatea societală se concretizează în primul rând în preocupări despre migrație. Riscurile și schimbările care provin din natalitatea scăzută și de îmbătrânirea populației, o parte de emigrarea tinerilor și exodul de creiere.
- Dependența de emigrație și o economie a remitențelor, familii monoparentale, copii crescuți de rude îndepărtate sau de vecini.
- Revenirea bruscă în țară a celor care muncesc după hotare prezintă o provocare economică și politică la care RM nu are soluții dezvoltate.
- Pe termen lung, problema e în sectorul asigurărilor sociale și lipsa drepturilor de pensie a celor care vor reveni
- Se înregistrează probleme majore de identitate societală datorită faptului că Republica Moldova a rămas un stat slab, care nu este atractiv pentru propria populație și pe care mulți vor să-l părăsească.
- Dăinuie conflictul identitar nesoluționat măcar prin asumarea dreptului la autoidentificare alternativă și considerând că român și moldovean e același lucru, ține doar de o cultură diferită și influențe diferite asupra persoanelor în cauză.
- Minoritățile locuiesc compact și nu există principiul identitar, nici limbă comună cu minoritățile, din cauza refuzului rusofonilor de a învăța limba română.
- Programele școlilor cu predare în limba rusă sunt alterate și accentuează clivajul existent direct, la nivelul istoriei și a devenirii statului, și indirect, la nivel simbolic, tocmai prin această segregare.

III. Corupția

- Corupția este cea mai mare problemă de securitate a Republicii Moldova.
- Corupția afectează viața economică (blochează investiții, alterează competiția, duce la migrație) dar și votul (în alegeri sau în Parlament, în funcție de lege), decizia politică sau de securitate, crescând vulnerabilitățile statului.
- Achizițiile și organizarea partidelor politice sub formă de corporații duc la corupție, iar netransparența, lipsa de democrație există în partide și chiar în Parlament.
- Amprenta specifică o reprezintă cumetismul și nepotismul.
- Instituțiile de combatere a corupției, de integritate, de supraveghere a cheltuielilor de campanie ale partidelor, ale cheltuielilor publice precum și finanțare a partidelor politice nu funcționează, sunt ineficiente.

IV. Securitatea energetică

⁸⁹ Proiect implementat de Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning București, împreună cu Institutul de Politici Publice și Centrul pentru Informare și Documentare ale NATO au derulat un proiect finanțat de Black Sea Trust al German Marshall Fund).

- Datoria la gaz – consumul părții transnistrene, însă obligațiile financiare se atribuie la Moldova Gaz, deținută majoritar de Gazprom. E o schemă a creșterii dependenței financiare a Republicii Moldova pe seama consumului de gaz a regiunii separatiste, care creează datorii artificiale, necontrolate, a distribuitorului față de producător, ultimul fiind acționar majoritar al distribuitorului. Situația actuală împiedică urmărirea independentă a consumului de către statul Republica Moldova, precum și încasarea facturilor de la consumatorii din stânga Nistrului.

V. Securitatea cibernetică

- Securitatea cibernetică în Republica Moldova este un domeniu în care percepția societății e marginală, nu există preocupare, iar la nivelul autorităților e o preocupare incipientă.
- Principalele ținte sunt conștientizarea relativ la problemă și cultura de utilizator (campanie cu programe de interes public în media).

VI. Război hibrid, război informațional, război legal (law fare)

- Conștientizarea insuficientă a formelor pe care le îmbracă noul război al viitorului prin programe de prezentare a acestui tip de conflict și a efectelor sale.
- Necesitatea de a construi o instituție responsabilă cu combaterea războiului informațional, inclusiv a componentei de operațiuni psihologice.

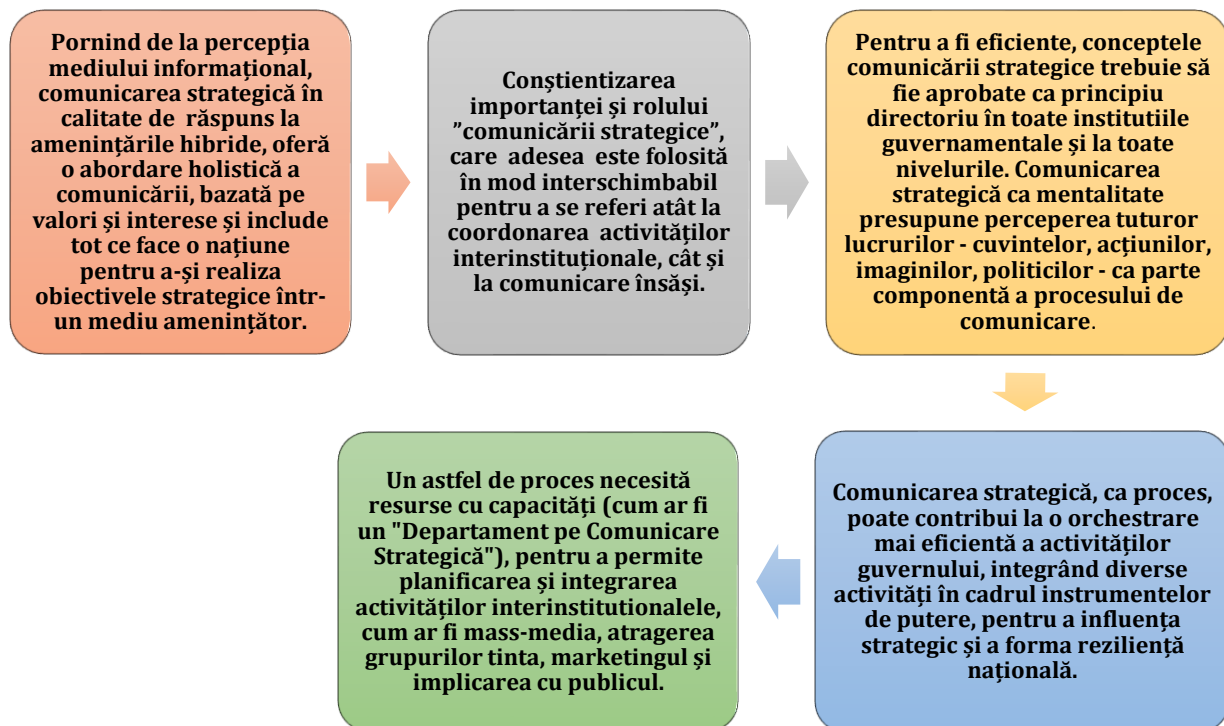
VII. Conflictul transnistrean

- Din ce în ce mai puțin interes pentru conflict, tot mai puțină lume e deranjată de existența conflictului nistrean, nici populația, nici politicienii, nici actorii internaționali.
- Factorul militar este important și nu este de neglijat, cu precădere schimbările raportului de forțe în Crimeea, proiectul Novorossia, presiunile asupra regiunii Odessa, reconfigurare a scopurilor și a legăturilor cu Transnistria.
- Trei tipuri de amenințări legate de conflictul din raioanele de răsărit ale Republicii Moldova: (-) reizbucnirea conflictului pe Nistru este amenințare directă la adresa securității RM. Poate fi o amenințare militară de tip convențional, asimetric, de tip război hibrid; (-) menținerea statu-quo-ului și conservarea conflictului este altă amenințare la integritatea teritorială a Republicii Moldova. Se conservă, nu se soluționează conflictul; (-) o soluționare proastă a conflictului din Transnistria, cu limitarea opțiunilor de politică externă, securitate, apărare, integrare în spațiul de liber schimb european e altă amenințare.

VIII. Securitatea militară

- Nu există date la nivel public și o abordare unitară pentru a se stabili dacă există sau nu amenințare directă la adresa Republicii Moldova.
- Necesitatea de apărare a teritoriului și a populației aflate sub controlul autorităților legitime în fața unui atac convențional, asimetric sau hibrid care ar porni din stânga Nistrului.
- Necesitatea de a analiza la nivel instituțional: (-) amenințările ce pot ridica probleme din punct de vedere al securității militare: confruntarea militară convențională, războiul hibrid, amenințările militare asimetrice; (-) proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul, instabilitatea, disputele miliare existente în vecinătate sau în regiune, ce pot fi diseminate sau pot influența direct statul în cauză; (-) vulnerabilitățile care țin de capacitatea militară de apărare redusă față de un inamic potențial sau amenințare militară imediată, lipsa voinței sau a coeziunii de decizie în apărare, lipsa capacităților de descurajare, absența unui sistem de acorduri și garanții respectiv capacități de apărare colectivă cu vecinii sau parteneri mai îndepărtați.

Anexa 6. Mecanismul procesului de comunicare strategică

DESPRE AUTORI:

Natalia ALBU – doctor în științe politice (din 2007), conferențiară universitar la Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” (din 2011), director al Centrului Cercetări Strategice, Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (din 2018) și cercetător științific coordonator, ICJPS (din 2020). Activitățile și responsabilitățile sale sunt: conducerea activității de cercetare, efectuarea cercetărilor privind problemele de securitate națională și regională și desfășurarea prelegerilor și seminarelor pentru studiile de masterat. Domeniile sale de interes includ: politici de securitate și apărare națională; metode și tehnici de analiză a vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor; reforma sectorului de securitate; aspecte ale educației militare și, nu în ultimul rând, perspectiva gender în sectorul de securitate și apărare. A publicat 38 de articole în domeniul studiilor de securitate și este autoarea monografiei *Securitatea Națională: aspecte teoretice și practice* (Chișinău: Academia Militară, 2014). Contribuții, în calitate de membru al grupului de lucru, la elaborarea *Programului național de implementare a RCSONU 1325*, *Politicii Publice Sporirea atractivității serviciului militar pe contract etc.* Absolventă a Centrului European pentru Studii de Securitate George C. Marshall, (Garmish, Germania), Seminar privind Securitatea Regională (SRS) 17-07 (2017) și a Centrului Asia Pacific pentru Studii de Securitate/Daniel K. Inouye Asia-Pacific Center for Security Studies (SUA, Honolulu), *Curs de Cooperare Avansată în Securitate (ASC 19-2)*.

Valeriu MIJA – doctor în științe politice și lector universitar la Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM). Valeriu a completat studii de masterat în securitatea națională la Școala Navală Postuniversitare ale SUA în Monterey, California, și studii executive în securitate internațională la Școala Guvernamentală John F. Kennedy de la Universitatea Harvard. Dumnealui în calitate de expert în politici de securitate face parte din Centrul Pro Marshall din Republica Moldova (ONG). Valeriu Mija este fost ofițer militar (colonel în rezervă) de carieră cu 20 de ani de experiență în materie de securitate. Valeriu a lucrat pentru Misiunea OSCE în Georgia mai mult de 2 ani și a îndeplinit o misiune de 2.5 ani ca consilier de securitate la Misiunea OSCE din Kîrgîzstan. În perioada 2013 – 2021, dumnealui a oferit serviciu de consulting în calitate de expert de securitate în cadrul Misiunilor OSCE /ODIHR pentru monitorizarea alegerilor din Azerbaidjan, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Macedonia de Nord, Muntenegru, Kazahstan, Kîrgîzstan, Ucraina, Uzbekistan. Valeriu Mija a consultat procesul organizării negocierilor, semnării și lansării implementării Planului Individual de Acțiuni de Parteneriat (IPAP) Republica Moldova – NATO, 2006 – 2008. Totodată, a consultat la procesul organizării negocierilor, semnării și lansării procesului implementării Analizei Strategice Apărării (SDR) în Republica Moldova, 2007 – 2008. A condus echipa Ministerului Apărării la negocieri cu Agenția NAMS din NATO și corespunzător la lansarea Proiectului de distrugere oxidantului de rachete anti - aeriene „Melan” și minelor anti-personale în Republica Moldova, 2000-2001.

Elena MĂRZAC – experta în domeniul securității, Directoarea Executivă a Centrului de Informare și Documentare privind NATO în Republica Moldova. Experiența de peste 15 ani în gestionarea proiectelor, comunicare și promovare în sectorul asociativ, public-privat și cel academic. Cercetătoare și coordonatoare al studiilor „Femeile, Pacea și Securitatea (NATO SpS)”, „Legislația Republicii Moldova în domeniul securității și apărării” (DCAF), „Rolul asistenței externe în reformarea sectorului securității și apărării”, „Război informațional al Federației Ruse în România și Republica Moldova” (capitolul „Influența propagandei ruse asupra securității naționale a Republicii Moldova”, note analitice despre „Comunicarea Strategica în sectorul securității și apărării, rolul societății civile și dezvoltarea capacităților OSC-lor”.

Sanda SANDU - coordonatoarea Programului Parteneriatul Estic și Societatea Civilă din cadrul Fundației Konrad Adenauer în Republica Moldova. Expertiză în domeniul reformei și guvernării sectorului de securitate, politici de integritate și anticorupție, identificarea riscurilor de corupție și asigurarea transparenței. Fellow în domeniul Drepturilor Omului în cadrul Fundației Wikimedia.